

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1926.

Andra kammaren.

Nr 30.

Måndagen den 3 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 27 nästlidna april.

§ 2.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt de uti statsutskottets memorial nr 81, 87 samt 103 punkterna 1 och 2 föreslagna voteringspropositioner rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen:

Gemensamma omröstningar.

Första omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 81).

»Den, som i likhet med första kammaren vill,

a) att riksdagen må medgiva, att av förefintliga besparingar å den för garnisonssjukhuset i Stockholm avsedda anslagsposten av det under fjärde huvudtiteln uppförda ordinarie reservationsanslaget till sjuk- och veterinärvård m. m. må för vissa ändringsarbeten vid nämnda sjukhus tagas i anspråk högst 38,820 kronor;

b) att Kungl. Maj:ts förslag beträffande disponerande av medel för iordningställande av nya lokaler för garnisonssjukhusets i Stockholm apotek icke må av riksdagens bifallas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, medgivit, att av förefintliga besparingar å den för garnisonssjukhuset i Stockholm avsedda anslagsposten av det under fjärde huvudtiteln uppförda ordinarie reservationsanslaget till sjuk- och veterinärvård m. m. må för vissa ändringsarbeten vid nämnda sjukhus ävensom för bestridande av kostnader i samband med flyttning av garnisonssjukhusets apotek tagas i anspråk högst 86,320 kronor.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 85 Ja och 111 Nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

*Gemensamma
omröstningar.*
(Forts.)

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 69 Ja och 48 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 85 Ja och 111 Nej, sammanräkningen visade ..... 154 Ja och 159 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Andra omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 87).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke må av riksdagen bifallas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, medgivit, att av lantförsvarets arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel må tagas i anspråk högst 16,300 kronor för stensättning av viss kronan för underhåll tilldelad väg inom Skövde stad.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 53 Ja och 147 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 67 Ja och 51 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 53 Ja och 147 Nej, sammanräkningen visade ..... 120 Ja och 198 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Tredje omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 103, punkten 1).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av herr Bergmans m. fl. och herr Englund's m. fl. motioner I: 171 och II: 251, för uppehållande av en professur i svenska språket och litteraturen vid universitetet i Dorpat för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra anslag av 7,500 kronor att utgå enligt de villkor Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, avslagit herr Bergmans m. fl. och herr Englund's m. fl. motioner I: 171 och II: 251.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 64 Ja och 133 Nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

*Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)*

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . . . . . 68 Ja och 46 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller . . . . . 64 Ja och 133 Nej,
sammanräkningen visade . . . . . 132 Ja och 179 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Fjärde omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 103, punkten 2).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må till beredande av understöd enligt Kungl. Maj:ts beprövande av kommunalt gymnasium, som är förenat med ett statens högre läroverk eller en statens realskola, för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 60,000 kronor, att utgå på de villkor och under de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t må finna gott meddela, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, beslutat att till beredande av understöd enligt Kungl. Maj:ts beprövande åt kommunalt gymnasium, som är förenat med en statens realskola, för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor, att utgå på de villkor och under de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t må finna gott meddela.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 108 Ja och 91 Nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . . . . . 84 Ja och 34 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller . . . . . 108 Ja och 91 Nej,
sammanräkningen visade . . . . . 192 Ja och 125 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 3.

Föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 24, angående arvode åt vattenrättsdomaren N. Gärde, vilken inom andra lagutskottet biträdd vid behandlingen av viss fråga; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, som nu föredrogs, bordlades åter.

§ 5.

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.

Till avgörande företogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens understödsverksamhet till främjande av avdikning av viss mark jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 5 februari 1926 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 82, hade Kungl. Maj:tt under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta ändrade grunder dels för understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet dels ock för understödjande medelst lån från odlingslånefonden av sådana torrlägningsföretag, vilka avsåge höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter och betesvall, ävensom fatta vissa därmed sammanhängande beslut.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

nr 252 i första kammaren av herr *Ingeström m. fl.*, likalydande med nr 374 i andra kammaren av herr *Andersson* i Prästbol *m. fl.*, i vilka hemställts, att Färnebo, Älvdals, Fryksdals, Jösse, Gillbergs och Nordmarks härader av Värmlands län samt Grythyttans, Hällefors, Hjulsjö och Ljusnarsbergs socknar av Örebro län måtte likställas med avseende på statsbidragets storlek och förmåner i övrigt från statens avdikningsanslag med Norrland och Dalarna;

nr 254 i första kammaren av herrar *Henrik Andersson* och *Frändén*, likalydande med nr 376 i andra kammaren av herr *Persson* i Trången *m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ärendet ville besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag, att statsbidrag jämväl skulle kunna beviljas till sådana torrlägningsföretag, som avsåge frostländighetens minskande, ävensom att föreskriften om viss odlingskyldighet som villkor för erhållande av bidrag intill hälften av kostnaden för torrlägningsföretag inom Norrland, Dalarna och vissa delar av Värmland måtte ur kungörelsen utgå; samt

nr 255 i första kammaren av herr *Gabrielsson m. fl.*, likalydande med nr 377 i andra kammaren av herr *Wiklund m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts föreliggande proposition ville besluta, att statsbidrag intill halva beräknade kostnaden måtte beviljas till torrlägningsföretag, även om dessa avsåge endast minskande av frostländighet, samt att bidrag från statens avdikningsanslag måtte beviljas för torrlägningsföretag i Norrland, Dalarna och följande delar av Värmlands län, nämligen Norra och Södra Finnskoga, Dalby, Norra Ny och Ekshärads socknar samt Nyskoga kapell av Älvdals härad samt Östmarks, Vitsands och Fryksände socknar ävensom Lekvattnets kapell av Fryksdals härad, intill hälften av beräknade kostnaden utan stadgande av villkor om odlingsplikt.

Utskottet hemställde,

I) att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och de i ämnet väckta motionerna I: 252 och II: 374 måtte

a) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta ändrade grunder för understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet av sådana torrlägningsföretag, vilka avsåge höjande av alstringsför-

mågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slåtter- och betesvall med däri av utskottet angivna ändringar;

b) till sådant understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet, som avsåges under a), anvisa för budgetåret 1926—1927 under benämning *statens avdikningsanslag* ett extra reservationsanslag av 1,800,000 kronor;

c) medgiva, att vid utgången av budgetåret 1925—1926 förefintliga reservationer å norrländska och allmänna avdikningsanslagen finge överföras till statens avdikningsanslag ävensom att av Kungl. Maj:t beviljade bidrag från norrländska och allmänna avdikningsanslagen finge efter den 30 juni 1926 utbetalas från statens avdikningsanslag;

d) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 från statens avdikningsanslag bevilja statsbidrag å tillhopa 2,500,000 kronor;

e) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta ändrade grunder för understödjande medelst lån från odlingslånefonden av sådana torrläggningsföretag, vilka avsåge höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slåtter- och betesvall, och i samband därmed ändra fondens benämning till *statens avdikningslånefond*;

f) såsom kapitalökning för statens avdikningslånefond för budgetåret 1926—1927 anvisa ett reservationsanslag av 2,600,000 kronor; och

g) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 från statens avdikningslånefond bevilja lån å tillhopa 3,800,000 kronor; samt

II) att motionerna I: 254 och II: 376 samt I: 255 och II: 377 i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Gabrielsson, Norin, Ingeström, Per Andersson, Gottfrid Karlsson* och *Hedlund* i Häste, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och de i ämnet väckta motionerna,

a) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta ändrade grunder för understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet av sådana torrläggningsföretag, vilka avsåge höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slåtter- och betesvall med däri av reservanterna angivna ändringar;

b) till sådant — — — 3,800,000 kronor; samt

av herrar *Nilsson* i Tånga, *Nils August Nilsson, Pettersson* i Bjälbo, *Carlström, Vahlstedt* och *Lundell*, som ansett tillämplighetsområdet för de gynnammare bidragsvillkoren beträffande statens avdikningsanslag böra bestämmas i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hedlund** i Häste: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som kammaren nu har att taga ställning till, är förvisso utav alldeles särskild betydelse icke blott för Norrlands utan även för hela vårt lands jordbruk. Det gäller ju här en revision av nu gällande villkor i fråga om statens understödjande verksamhet beträffande torrläggnings- och vattenavledningsföretag. Staten lämnar ju dels bidrag direkt och dels understöder den genom lån denna verksamhet.

Nu har det befunnits lämpligt att företaga en revision av de gällande bestämmelserna, och för att samråda härom tillkallade kungl. lantbruksstyrelsen en del personer från olika delar av landet. Jag var även jämte en lant-

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

bruksingenjör från Västerbottens län tillkallad för detta ändamål såsom representant för Norrland. Vi framförde givetvis vid dessa överläggningar med all den styrka och kraft, som var oss möjlig, de önskemål, som vi från norrlandshåll hade, och vi ville givetvis, att sådana bestämmelser i lantbruksstyrelsens förslag, som måhända skulle komma att verka i ogynnsam riktning för jordbrukarna i Norrland, icke skulle komma med. Men vi gingo givetvis med på sådana bestämmelser, som skulle komma att verka till gagn för de ändamål, som avdikning och torrläggning avse, och i det fallet gingo vi också med på att de syneförrättningar, som skulle vara förutsättningen för att bidrag skulle lämnas, skulle komma att bli obligatoriska. Därigenom skulle man få säkerhet för att det med avdikningen avsedda ändamålet i fråga om dikenas underhåll skulle bli tillgodosett och de felaktigheter, som i det fallet gjort sig gällande, komma att upphöra. Trots att vi voro betänksamma inför de ökade kostnaderna, gingo vi med på detta, särskilt när av vattenrättsdomarna framlades ett förslag, varigenom dessa synekostnader skulle avsevärt begränsas, och vi ansågo, att det var en synnerligen viktig och lämplig sak.

Nu skall ju understödet utgå endast till sådana torrläggningsföretag, som avse höjandet av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter- och betesvall. De bestämmelser, som nu äro gällande för Norrland, ha ju tillkommit på grund av den 1901 tillsatta norrlandskommitténs utredning. Denna kommitté anförde i fråga om inrättandet av en särskild avdikningsfond för norra Sverige bl. a., att de särskilda brukningsdelarna i norra Sverige behöfve genom nyodling och jordförbättring anseeligt förstärkas för att kunna bli i stånd att giva sin åbo och hans familj deras nödtorftiga bärgning såsom jordbrukare, och att bönderna i allmänhet icke hade en så stark ekonomisk ställning, att de kunde nedlägga sitt arbete på något, som först efter åtskilliga år gäve ökad inkomst, samt att det vore av vikt att undersöka, huruvida icke statens verksamhet för att främja jordförbättringar i dessa trakter skulle kunna understödjas i vidsträcktare mån, än vad som hittills ägt rum. Kungl. Maj:ts befallningshavande i de norrländska länen instämde starkt och kraftigt i uttalandet om behovet av sådana ytterligare åtgärder. Statens lantbruksingenjör i Jämtlands län yttrade, att det vore nödvändigt, att en mera systematisk ordning komme till stånd för utdikning av de vidsträckta myrmarker, kärr och mossar, som förekomma där uppe. Departementschefen statsrådet Alfred Petersson, som framlade ett förslag i detta ärende i statsverkspropositionen till 1906 års riksdag, förordade de åtgärder, som norrlandskommittén hade tänkt sig, och han sade, att man kunde förutsätta, att på detta sätt en kraftig hjälp skulle lämnas åt strävandena att torrlägga och uppodla därtill tjänlig mark, att förbättra befolkningens och speciellt jordbrukarnas existensvillkor därstädes samt att dessa åtgärder även skulle bidra till att vidmakthålla och stärka den självvägande jordbrukande befolkningens ställning i dessa landsdelar. Helt säkert hava också de av statsmakterna vidtagna åtgärderna i detta avseende varit till oerhört stort gagn och fromma för det norrländska jordbrukets utveckling och därigenom givetvis också för hela Norrland.

Nu har Kungl. Maj:t här lagt fram en proposition, innehållande det förslag till revision av gällande bestämmelser, som lantbruksstyrelsen har avgivit. Kungl. Maj:t har här också sagt ifrån, att en hel del av de bestämmelser, som nu äro avsedda att träda i kraft, skola tillämpas med varsamhet, särskilt när det gäller graderingen av den båtnad och kostnad, som skall läggas till grund för statsbidragets beviljande. Statsrådet understryker också kraftigt, att man skall iakttaga försiktighet och tillämpa bestämmelserna på så gynnsamt sätt som möjligt, och vi representanter för Norrland måste ju uttala vår tacksamhet för ett sådant uttalande.

I stort sett är ju också det förslag, som är framlagt, av mycket god innebörd. Där finns emellertid huvudsakligen en bestämmelse, som har rönt en mycket stark gensaga ifrån norrlandshåll, och det är särskilt frågan om statsbidragets storlek. Hittills har ju statsbidraget kunnat utgå med omkring hälften av den beräknade kostnaden för företaget, jämte kostnaderna för planens upprättande, kartor och dylikt. Kungl. Maj:t föreslår ingen ändring i fråga om denna sak, men har som villkor för att intill hälften av den beräknade kostnaden skall kunna lämnas som statsbidrag fäst det villkoret att en viss odling är verkställd innan den sista tredjedelen av bidraget utbetalas. Det är huvudsakligen mot denna bestämmelse angående odlingsskyldighet, som vi från norrlandshåll rikta våra anmärkningar. Och jag vill i detta fall säga, att det ingalunda på något som helst sätt bevisat, vare sig i lantbruksstyrelsens utredning eller i den kungl. propositionen, att norrlänningarna ha eftersatt sin plikt i fråga om odling — tvärtom har man, trots den ofullständighet som förefinnes i fråga om det statistiska materialet i vad det gäller möjligheten att lägga fram bestämda siffror, dock sådana siffror till hands, att man kan säga, att intresset för nyodlingar i Norrland är starkt och kraftigt, att det alltjämt ökas och att arbetet fortskrider i mån av jordbrukarnas möjlighet ur ekonomisk synpunkt att kunna fullgöra odlingarna.

Vi ha i den reservation, som är bifogad utskottets utlåtande, visat upp genom några få siffror, huru detta odlingsintresse har tagit sig uttryck. Under åren 1918--1920 verkställdes med tillhjälp av genom statens odlingsorganisation förmedlade bidrag inom Norrland icke mindre än 42,220 stycken nyodlingar, och den sammanlagda arealen uppgick till 15,850 hektar. Detta visar väl om något att ett starkt intresse förefinnes inom dessa landsändar för odlingsverksamheten. Och vad angår de under samma tid lämnade statsbidragen till 678 vattenavledningsarbeten inom Norrland och Dalarna — jag har på grund av den statistik, som förefinnes, icke haft möjlighet att avskilja vattenavledningsföretagen i Dalarna, varför även dessa här medtagits, ehuru motsvarande siffror icke finnas med i den föregående uppgiften — visa de, att vi under samma tid erhållit statsbidrag för vattenbefriande eller förbättrande av jordvidder till en areal av 24,132 hektar. Man ser sålunda, att under denna tid har odlingen omfattat ungefärligen tre fjärdedelar av den under samma tid för vattenavledning lämnade hjälpen.

Det är visserligen sant, att under dessa år sattes ej i gång så stora vattenavledningsföretag som under andra år, och att dessa siffror icke kunna äga sin tillämpning under normala år, men de utgöra dock i alla fall, anser jag, ett belägg på att odlingsarbetet inom de norrländska länen verkligen fortskrider kraftigt och med styrka.

Man säger nu i propositionen, och det har ju också utskottet starkt strukit under, att det inte är meningen att forcera fram nyodling sedan torrläggning väl har ägt rum, utan att man skall få tillräcklig tid på sig för odlingsarbetets utförande. Det är ju också alldeles nödvändigt, därför att de norrländska myrmarkerna i många fall i sig själva äro av sådan beskaffenhet, att det måste förflyta avsevärd tid efter det torrläggningen ägt rum och därigenom myrarna blivit utluftade, så att syrsättning och förmultning har ägt rum och marken blivit tjänlig för odling. Lantbruksstyrelsen säger också i sitt utlåtande härom: »Med hänsyn till att utdikning av obruten mark i norra Sverige icke lika hastigt och säkert som dylika företag å motsvarande mark i övriga delar av riket kunde påräknas föranleda ökad inkomst, att den ekonomiska bärkraften hos jordbrukarna i de norra landsändarna ofta vore otillräcklig för företagens genomförande samt att det vore ett statsintresse att befordra uppodling av obruten mark i berörda trakter, borde nuvarande bidragskvot nedsättas endast i fråga om sådana därstädes befintliga torrläggningsföretag, vilka uteslutande

*Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)*

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

omfattade redan odlad jord, eller där den ytterligare båtnaden genom uppodling befundes oväsentlig i förhållande till båtnaden å den redan odlade marken.» Och lantbruksstyrelsen fortsätter: »För norrländska utdikningsföretag, vilka hade till slutligt ändamål uppodling av obruten mark för höjande av jordbruksproduktionen, vore sålunda bidrag till högre belopp väl motiverat», men förutsätter dock, att för åtnjutande av det förhöjda bidraget borde ett visst odlingsarbete verkställas. Vi stödja oss just på vad lantbruksstyrelsen här har anfört, nämligen att de ekonomiska förutsättningarna mångenstädes icke äro sådana, att man kan förutsätta, att den, som sätter i gång med ett torrlägningsföretag, också har kraft och ekonomiska resurser att kunna fullborda även de mindre omfattande odlingsarbeten, som äro ifrågasatta. Det är icke ifrågasatt, att hela den torrlagda arealen skall uppodlas, men det gäller dock en del. Och huru stor del, det svävar man i okunnighet om, det vet man icke. Det kommer att bestämmas av lantbruksstyrelsen, sedan handlingarna kommit in. Därigenom komma givetvis svårigheter av många slag att uppstå. Jag tror, att det skulle vara synnerligen lyckligt, om de nuvarande bestämmelserna i fråga om själva bidraget allt framgent finge tillämpas och att sålunda denna bestämmelse angående odlingsskyldighet bortföle. Helt säkert komma jordbrukarna där uppe att i mån av sina krafter och sin förmåga rikta in sitt arbete på uppodling. Ty det är givetvis icke till så stor direkt ekonomisk nytta för den närmaste framtiden att enbart utföra avdikningen, utan dikningen måste ha till följd, att man sedan genom uppodling får betalt för de kostnader, man själv får nedlägga på företaget, och samtidigt komma ju också statsmedlen till den åsyftade nyttan.

Jag tror sålunda, att kammarens ledamöter, utan att på något sätt förringa effektiviteten av de åtgöranden, som från statsmakternas sida avses att nu vidtaga, mycket väl skulle kunna gå med på att bifalla det yrkande, som är framställt i den reservation, som bifogats utskottets utlåtande av herr Gabrielsson m. fl. Samtliga de personer, vilka hava intresse av en utökning av den jordbrukande befolkningens möjligheter till förbättring av dess existensvillkor inom de stora områden, som det här gäller, Norrland, Dalarna, vissa delar av Värmland och Västmanland, skulle enligt min mening genom ett dylikt beslut komma att känna en förpliktelse att alltjämt med kraft arbeta vidare just i den riktning och med de syftemål, som här äro starkt framhållna i den kungliga propositionen och i utskottets utlåtande. Vi äro även eniga om, att det är bra, att detta säges ut, men vi anse, att arbetet likväl kommer att genomföras, även om denna odlingsskyldighet icke förutsättes såsom ett villkor för erhållande av den högre bidragsprocenten. Jag vädjar varmt till kammarens ledamöter att i detta fall hjälpa denna befolkning som i alla fall arbetar under ogynnsammare klimatiska förhållanden, under svåra kommunikationsförhållanden, mången gång under synnerligen bekymmersamma ekonomiska situationer, hjälpa den och ge den detta handtag. Jag är säker om, att det handtaget skall mottagas med varm tacksamhet, av de jordbrukare, det här gäller, och att de även i så stor omfattning och med all den kraft, som är dem möjlig, skola utföra det arbete, som är en förutsättning för att erhålla dessa bidrag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Gabrielsson m. fl.

Häruti instämde herrar *Rudén, Frost, Olofsson* i Digernäs, *Hedlund* i Östersund, *Persson* i Trången, *Olsson* i Rödningsberg, *Wiklund, Brännström, Lindmark, Sandberg, Hedström, Bergström* i Bäckland, *Ernfors, Hansson* i Bäck, *Smedh, Lagerkwist* och *Öberg*.

Herr Brännström: Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att instämma, även jag, i den föregående ärade talarens anförande, men då jag tillhör det län, där denna avdikningsverksamhet kommit till användning i den stör-

sta utsträckningen, föranleder mig detta att säga några ord. Jag skall då icke närmare ingå på de starka saksکیل, som anförts vare sig i den från norrlandshåll framförda motionen eller av den föregående ärade talaren. Jag skall nöja mig med att göra några allmänna reflexioner om behandlingen av denna fråga och det slut, vartill utskottet kommit.

Jag vill då först konstatera, att angående denna fråga har det rätt fullständig enighet ifrån alla norrländska länsstyrelser, hushållningssällskap och landsting samt befolkningen i övrigt och dess representanter här i riksdagen. På alla håll, oavsett vitt skilda politiska uppfattningar i övrigt, är man enig i denna sak. Man är enig därom, att dessa avdikningsanslag varit något, som på det effektivaste sätt hjälpt upp Norrland. De ha helt och hållet omvandlat jordbrukets möjligheter i Norrland, dels genom frostminskning och dels genom beredande av stora och värdefulla odlingsmarker. Vi äro vidare eniga om, att den ekonomiska uppoffring, som jordägarna där få underkasta sig i och med verkställandet av denna avdikning, är lofvärd och betydande. Och det skulle enligt mitt förmenande vara ägnat att inskränka denna mycket prisvärda verksamhet, om man nu skulle skärpa villkoren.

När nu Kungl. Maj:t och senare utskottet gått på denna linje att skärpa villkoren och fordra viss odlingsplikt, innan man skall kunna erhålla ett anslag, som uppgår till hälften av kostnaden, så frågar man sig: vad kan det vara för auktoritet, vars uttalande man mot denna enighet, jag nyss påpekat, anser vara så avgörande att man vill skärpa dessa villkor? Det har förut sagts, att nyodlingen i Norrland, och särskilt inom Västerbottens län, är den största inom hela riket, och det borde i någon mån tillfredsställa Kungl. Maj:t och utskottet, när man kan konstatera detta faktum. Men den auktoritet, som tydligen både departementschefen och utskottet fallit tillbaka på, är givetvis lantbruksstyrelsen. Nu tror jag mycket väl — jag hoppas det åtminstone — att lantbruksstyrelsen i vissa frågor, och t. o. m. i de flesta hithörande frågor, är auktoritativ. Och det är väl därför som herrar sydsvenskar sätta så stort värde på den och säga ja och amen till allt vad den föreslår. Nu hörde vi av den förste ärade talaren, att vid den utredning av denna fråga, som försiggått inom lantbruksstyrelsen, där dessa norrlandsrepresentanter, herr Hedlund i Häste och lantbruksingenjör Wikström från Skellefteå, enligt sunt förnufts bedömande borde vara de, som sutto inne med den största sakkunskapen beträffande norrländska förhållanden, hava dessa haft en avvikande mening i denna punkt, men denna mening har icke kommit till uttryck. Det är också ett rätt så egendomligt sätt att bedriva en utredning. Dessutom säger ju lantbruksstyrelsen, såsom det här återgives i propositionen: »Enligt styrelsens av vetenskapliga undersökningar bekräftade uppfattning synes dikningens betydelse för frostminskningen icke behöva tillmätas större betydelse.» Där ställer sig lantbruksstyrelsen alltså på den ståndpunkten, att den förnekar avdikningens betydelse för frostminskningen. När jag häremot ställer en enhällig, på årtiondens iakttagelser grundad erfarenhet och uppfattning om avdikningens stora betydelse för frostminskningen, måste jag säga mig, att här har lantbruksstyrelsen avgivit en inkompetensförklaring rörande sin förmåga att bedöma denna fråga.

När nu utskottet trots de starka skäl, som givetvis utskottet varit i tillfälle att pröva, också faller tillbaka på denna auktoritet och för övrigt anser, att de skäl, som framkommit, äro förklarliga men i väsentlig mån ogrundade, då måste jag säga, att enligt min mening måste det vara en oföränderlig tillit och orubblig auktoritetstro, som gör, att man kan komma med ett sådant påstående. Jag gör den reflexionen, att om det gällde en sydsvensk fråga, om utförselbevis eller om mul- och klövsjuka eller någonting dylikt, och det föreslogs en åtgärd, varom länsstyrelser, hushållningssällskap, landsting och samtliga landsändans representanter i riksdagen varit eniga, då skulle jag tro på herrarna, och jag

*Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)*

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

skulle icke våga viska någonting sådant, som att jag ansåge detta vara ogrundat o. s. v. Och jag skulle även helt säkert följa herrarna i voteringen vid en sådan frågas avgörande. Jag skulle anse det vara ofrånkomligt. När det nu råder olika meningar i en dylik fråga, kan man ju bliva tveksam. Men jag skulle nästan kunna hoppas, att tveksamheten i någon mån skulle försvinna, när man ser den enighet, som råder här ifrån norrlandsbänkarna. Nu är det ju så, att vi anse, att ett beslut i enlighet med utskottets förslag på denna punkt skulle vara detsamma som att hindra den lofvärda utveckling, som försiggått och alltjämt skulle komma att försiggå, om villkoren finge vara oförändrade. Vi veta nog att det stora men jämförelsevis folkfattiga Norrland har en fåtalig representation, som inskränker sig till några banker. Ni kunna besegra oss i en votering, men ni kunna icke frantaga oss den övertygelsen, att ett bifall till utskottets förslag i denna punkt skulle vara olyckligt.

Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka bifall till det förslag, som framställt av reservanterna.

Herr Nilsson i Antnäs: Herr talman, mina herrar! Även jag kunde hava nöjt mig med att instämma i de föregående talarnas uttalanden i denna sak. Jag torde icke hava några nya och andra synpunkter att framlägga, än de redan gjort. Men denna fråga är av så oändligt stor och mäktig betydelse för jordbrukets framgång i Norrland, att jag i alla fall icke kan låta bli att göra ett litet inlägg i denna debatt.

Jag har vid ett par föregående tillfällen haft anledning i denna kammare yttra, att statsmakterna hava ännu aldrig hittills vidtagit någon åtgärd, som har varit så ägnad att upprycka jordbruket i Norrland och kultivera marken där, som inrättandet av det norrländska avdikningsanslaget. Detta påstående står ännu oemotsagt och *kan* helt enkelt icke bestridas, därom vittna både myndigheters och enskildas uttalanden. Alla de, som hava praktisk erfarenhet och på sakkunskap grundad kännedom om hithörande förhållanden, äro fullständigt ense om den saken. När så är fallet, frågar man sig ovillkorligen gång på gång, var man har att söka orsaken till den av lantbruksstyrelsen nu plötsligt intagna ståndpunkten, som, om lantbruksstyrelsens förslag av riksdagen skulle bifallas, alldeles säkert komme att innebära, om icke tillbakagång så dock en stagnation av den utveckling i önskad riktning, vartill detta anslag enligt de nuvarande bestämmelserna i så påtagligt hög grad bidragit. Helt spontant framställer sig gång på gång den frågan: vad är anledningen för lantbruksstyrelsen att nu komma och ändra på detta? Man söker emellertid förgäves efter några giltiga svar och hållbara motiv. Och herrarna få då icke förvåna sig över, om en norrlänning, som känner till dessa saker, känner sig rent av upprörd, när han ser, huru man här så att säga arbetar i en riktning motsatt den, som vi alla uttalat oss för och önskat komma fram till. Och detta utan att det, som jag nyss sagt, finns någon rimlig anledning föreburen för åtgärden.

Man kan icke komma och säga, att jordbrukarna i Norrland icke ha utnyttjat denna mark. Den förste talaren, herr Hedlund i Häste, påvisade med kraft och styrka, att det talet icke är riktigt eller hållbart. Man har, jag upprepar det, mycket svårt att förstå och fatta, huru lantbruksstyrelsen kunnat framlägga ett sådant förslag. Ja, för egen del måste jag säga, att jag har aldrig hittills, sedan jag kom till riksdagen, känt mig så upprörd och bekymrad över ett framlagt förslag, som speciellt rört Norrland, som sedan jag fick se kungliga lantbruksstyrelsens förslag i denna fråga. Det förefaller mig närmast, om jag ärligt skall säga, vad jag tänker, som ett hugskott. Jag skulle föreställa mig, att det framkommit från någon tjänsteman, som varit mera nitisk än klok och förnuftig på detta område. Det enda, som visserligen kan synas som ett reellt skäl, är när lantbruksstyrelsen talar om, att det norrländ-

ska avdikningsanslaget icke tagits i anspråk i beräknad omfattning utan tvärtom, som lantbruksstyrelsen säger, visat behållning. Men, mina herrar, hur förhåller det sig i själva verket med detta? Jo, det förhåller sig så, att, åtminstone vad Norrbottens län beträffar, det vågar jag bestämt säga, vi icke haft tillgång på kvalificerad arbetskraft, som kunnat handlägga och planera ansökningarna. Vederbörande lantbruksingenjör har icke på långt när hunnit med alla förrättningar, som uppdragits åt honom. Och det är detta, mina herrar, som är anledningen till att anslaget icke tagits i anspråk i full utsträckning, såsom lantbruksstyrelsen säger. Lantbruksstyrelsen har icke varit i okunighet om detta. Men ändå tar styrelsen detta till förevändning för sitt nu föreliggande förslag, ehuru styrelsen själv torde vara skulden eller åtminstone icke utan skuld till detta beklagliga missförhållande. Man får verkligen osökt anledning att tänka underliga tankar om detta ämbetsverk, som har till uppgift att befordra jordbrukets intressen och utveckling och så framlägger dylika förslag, som enligt min mening gå precis stick i stäv emot vad de borde och skulle göra.

Här säga vi oss alla sträva efter jordens uppodling och jordbrukets upphjälpande, icke minst i Norrland. Jag har redan påpekat, att det anslag, vi haft, och den ordning, i vilken dessa bidrag utgått, mer än någon annan åtgärd bidragit till ett resultat, som är glädjande. Och ändå hava vi enligt min mening ännu icke sett mer än en liten del av detta resultat. Tänk bara på alla dessa marker, som tack vare dessa utdikningsbidrag nu ligga färdiga och mogna för odling och som undan för undan tagas i bruk — det kunna herrarna vara övertygade om — och skaffa arbete och bröd. Det här är inga improduktiva saker, mina herrar, och här bör icke riksdagen småaktigt snåla. Först och främst bereda dessa anslag själva i och för sig ett icke så litet arbete med dikenas upptagning. Men det är dock en bagatell jämfört med de frukter, som följa därav: markernas beredande för odling och allt det arbete och bröd, som detta så småningom ger.

Att anslagen icke hava tagits i anspråk i full utsträckning beror, som jag sagt, icke på bristande efterfrågan, utan det beror på omständigheter, som lantbruksstyrelsen själv med god vilja sannolikt hade kunnat avhjälpa i stället för att nu taga det som motiv för det framlagda förslaget.

Ja, som sagt, man kommer åter och åter till den frågan: Vad är orsaken, vad är anledningen? Ha vi norrlänningar blivit för efterhängsna, så att vi behöva svalkas av och utvecklingen på detta område bromsas, eller är anslaget på något sätt missbrukat? Mig veterligen är icke så fallet.

Som ett belägg för lantbruksstyrelsens obenägenhet att anlägga en praktisk syn på dessa saker, kan jag inte underlåta att något omnämna styrelsens åsikt rörande dikningens inverkan på frostminskningen. Herr Brännström har redan vidrört det, men jag skall, även jag, beröra det med några ord. Det är ganska belysande. Styrelsen ansluter sig till vissa vetenskapsmäns uttalanden, vilka anse dikningens betydelse för minskande av höstfrosterna minst sagt tvivelaktig. »Man kan ej tillmäta påståendet, att man genom torrläggningen kan minska höstfrosterna, större värde», säger kungl. lantbruksstyrelsen. Vad skall en man, som känner till, hur det i verkligheten förhåller sig, säga om detta? Påståendet är verkligen för enfaldigt. En sak kan jag säga, och det är, att allt förnuftigt folk, alla som hava kännedom om dessa saker, de skratta åt detta vetenskapsmännens och kungl. lantbruksstyrelsens uttalanden. Det är då säkert, det kunna herrarna vara övertygade om, ty man kan inte vilseleda folk, så att de inte tro, vad de själva ha sett riktigt och sant vara. Och varken vetenskapsmännen eller kungl. lantbruksstyrelsen vinna i anseende, när de göra sådana påståenden, som gå stick i stäv emot verkliga förhållandet. Här står all personlig erfarenhet och all verklig sakkunskap

*Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)*

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

enig emot vetenskapsmännen och styrelsen. Jag skulle kunna omtala ifrån min första »minnestid», att då brukade min far och även andra äldre lantbrukare säga, att det var inte mer än vart tionde år, de fingo säden ifrån sina åkrar fullständigt oskadad utav frost. Nu vill jag säga, att nu kan man omvända detta förhållande, och mer än så; man kan säga, att det händer inte mer än vart tionde år, om ens det, att vi få säden så skadad på våra åkrar av frost, att den inte duger till utsäde. Och vad har åstadkommit det? Jo, det är markernas torrläggning i vidare utsträckning än förr som gjort det.

Jag har låtit mig angeläget vara, intresserad som jag har varit av dessa spörsmål, att var jag har dragit fram undersöka dessa förhållanden, resonera med folk därom och inhämta andras erfarenhet. Otaliga och samstämmiga äro de vittnesbörd, som bekräfta detta, ehuru de gå stick i stäv, naturligtvis, mot kungl. lantbruksstyrelsens och vetenskapsmännens påståenden.

Jag har velat nämna detta som ett exempel på den sakkunskap, som man har tillägnat sig och som man bygger sina förslag på i det ämbetsverk, som skall bevaka jordbrukets intressen och befordra dess utveckling. Här är det tydligt, att kungl. lantbruksstyrelsen gått i ledband. Är det inte då ganska troligt, att detta är genomgående för hela kungl. lantbruksstyrelsens framlagda förslag?

Jag skall inte vidare uppehålla mig vid detta; det är, när allt kommer omkring, av underordnad betydelse, därför att det är så ytterst sällsynt, att man dikar ut marker endast för att minska frostländigheten. Man dikar ut markerna för att bereda dem för odling och man får frostminskningen på köpet. Man kan omvända satsen och säga, att även om det skulle hända, att man dikar ut markerna huvudsakligen för att minska frostländigheten, så bereder man härmed en hel del mark, som blir tjänlig för odling i och med det samma.

Jag måste dock betona, att just denna frostminskning är en mycket viktig sak, ty om man därigenom kan skydda grödan från förstörelse å redan av gammalt odlad jord, så är väl detta lika, ja än mer angeläget, skulle jag vilja säga, som att frambringa ny gröda å nyodlingar.

Förslaget om odlingsplikt, som här föreligger, kan nog vara bestickande för dem, som ej känna till det verkliga förhållandet och hur det ställer sig i det praktiska livet. Departementschefen, som har framlagt förslaget, har också låtit sig fånga av detta, och det undrar jag inte så mycket på, ty det är ju det sakkunniga ämbetsverket kungl. lantbruksstyrelsen, som framlagt förslaget. Departementschefen säger: »Den föreslagna ändringsbestämmelsen synes sålunda icke böra leda till minskad odlingsverksamhet, utan den bör snarare vara en sporre för vederbörande att icke låta sig nöja med blott avdikning utan fullfölja arbetet genom färdig odling, så att verklig nytta ur jordbrukssynpunkt erhålles av den torrlagda odlingsjorden.» Tror då departementschefen, eller är det någon som tror, att någon tar sig för att dika i onödan eller på måfå, eller att någon tar sig för att dika endast för att utfå bidraget? Den, som tror det, känner inte till dessa saker. Så lättvindigt är inte detta, trots bidraget. Jag vill påpeka, och jag måste påpeka, att sådana företag äro så pass arbetskrävande och kostsamma för företagaren själv, att det förefinnes ingen som helst risk, att någon företar sig att dika ut markerna på det sättet, om han ej har för avsikt att odla eller bereda markerna till odling för sina efterkommande. Det är att märka, som redan av herr Hedlund i Häste är påpekat, att ju längre tid markerna få ligga utdikade, ju gynnsammare är det att sätta plogen i dem och försöka frambringa någon gröda ur dem. Detta är en procedur, som går för sig på ett helt annat sätt än teoretikerna uppenbarligen kunna tänka sig. Utvecklingen går, och måste gå, i långa dyningar, och man måste arbeta på mycket lång sikt. Det är inte

som när man sätter sig ned och beräknar en affär, som är undanstökad på någon vecka eller någon månad.

Nu förstår jag, att herr Pettersson i Bjälbo och kanske flera kommer att säga, att om det nu är så, som talarna ifrån Norrland framhålla, att markerna tagas i bruk för odling, då få de ju det sedvanliga bidraget, upp till hälften av den verkliga kostnaden. Jag vill då säga, att det inte alls är så säkert, att detta påstående håller streck. För det första vet den, som företar en sådan utdikning, och det är för resten det enda han med bestämdhet vet, att han inte får bidraget, när han har dikat och som bäst behöver det, och för det andra vet han inte, vilka villkor kungl. lantbruksstyrelsen kan komma att fästa vid detta, om det blir han eller hans barn eller hans barnbarn, som någon gång fram i tiden skulle bli berättigade att uppbära denna hjälp, den hjälp, som här skulle sätta odlaren i stånd att fullfölja odlingen efter avdikningen i många fall. Tror någon, att detta skapar tillförsikt och stimulerar företagargandan hos dessa svaga jordbrukare? Nej, det är just detta, det inte gör, men det hava de nuvarande bestämmelserna gjort i synnerligen stor utsträckning. Detta kan inte förnekas eller bortresoneras.

Till sist vill jag säga, att de bestämmelser, som föreslås för att trygga underhållsskyldigheten, äro nödvändiga. Dem har jag för min del ingenting att invända emot. Tvärtom, det kan ingen ha mera än vad jag har gjort förgat sig över, att sådana bestämmelser hava saknats i den gamla ordningen. Detta är för resten den enda förnuftiga och nödvändiga tanken i hela detta nu framlagda förslag.

När jag tar till orda på detta sätt härvid, vilket jag inte har kunnat underlåta, vill jag säga det, att herrarna inte skola tro, att det är för min egen sjuka mor jag talar på något sätt, ty det jämförelsevis ganska stora byalag och byarna där omkring, som jag tillhör, ha för några år sedan utdikad en väldig areal av marker och hava ytterligare nya företag å bane, som vi hoppas skola kunna bli färdiga och framlagda i så god tid, att vi kunna få bidragskvoten enligt nu gällande ordning, men vi hava hållit oss framme och varit verksamma på detta område. Det är många, som först nu börja vakna, och även om det är många, som tagit vara på detta och gjort sig nytta därav, är det dock endast en liten bråkdel av dessa marker, som ännu är utdikad. Men, som jag redan har påpekat, lantbruksingenjören har haft och har så mycket att göra, att jag förmodar, att det blir omöjligt för honom att hinna handlägga alla de ansökningar, som nu ligga inne, ens till den tid, 1 januari 1927, som utskottet föreslår. Ni kunna vara övertygade om att många av de ansökningar, som inte till den tiden hava hunnit behandlas och inlämnas till kungl. lantbruksstyrelsen, de komma att inhiberas, om detta förslag i dag skulle gå igenom i riksdagen. Detta blir den första frukten av ett godkännande av detta förslag. Vilja herrarna vara med om någonting så barockt som detta? Jag kan inte tänka mig, att andra kammaren skall gå med på någonting sådant.

Jag skall för ögonblicket inte trötta kammaren med att andraga någonting ur alla de yttranden, som hava framkommit ifrån Konungens befallningshavande, hushållningssällskap och norrlandskommittén m. fl. rörande denna sak. Jag kanske får tillfälle återkomma. Jag skall inte heller nu antyda, huru dessa förslag hava tillkommit, detta är i och för sig ganska talande, jag skall överlämna det till sedan. Jag kanske får tillfälle återkomma till denna fråga.

Slutligen vill jag säga, att jag kan förstå sydlänningarna, när de gå emot våra krav, då det gäller vägar och en hel del andra saker, som de nog ofta tycka, att vi äro för anspråksfulla i; men jag kan inte förstå, och jag kan inte tänka mig, att andra kammaren i dag skall gå emot oss, när det rör detta förslag och detta krav. Betänk dock, att vi höra till samma hushåll och att det

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

här gäller att skaffa utkomst och bröd, jag skulle vilja säga i ordets fulla bemärkelse, även åt den delen av vårt folk, som i det fallet har det mest ogynnsamt ställt. Betänken även, mina herrar, vad det övriga landet hämtar från Norrland, och ge oss denna lilla men ytterst hälsosamma och verksamma kompensation. Jag skulle vilja säga som doktor Fjällstedt på sin tid sade: Knyt inte näven så hårt till, att inte Guds välsignelse slipper därin. Jag vill vädja till herrarna, jag upprepar det, att ni bifalla våra krav här och bifalla den reservation, som är vidfogad utskottsutlåtandet, av herrar Gabrielson m. fl., till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr **Pettersson** i Bjälbo: Herr talman! Man kan ju se så olika på saker och ting. Det förslag, som nu föreligger här, anser herr Nilsson i Antnäs och åtskilliga norrlänningar med honom vara ett attentat mot jordbruket och nyodlingen samt mot brytandet av nybygder, under det att jag anser det rentav vara en fördel för Norrland och att det kommer att stimulera nyodlingen och hjälpa norrlänningarna. Så olika kan man se på den saken.

Jag hade säkerligen inte varit med om något sådant här förslag, om jag inte hade haft den övertygelsen, att förslaget var bra och att det skulle hjälpa till att lägga nyodlingsverksamheten och avdikningsverksamheten på en sund och god och rationell bas här uppe.

Kungl. Maj:ts förslag innebär ju en omläggning av bestämmelserna för avdikningsfonden. I första hand föreslås en sammanslagning av allmänna och norrländska avdikningsanslaget till en gemensam fond, som kallas för statens avdikningsfond. Vidare har det föreslagits, att något lån uteslutande för minskning av frostländigheten inte hädanefter skall beviljas. Någoting sådant har f. ö. inte kommit i fråga på många år. Vidare har man borttagit företrädesrättigheten för nyodling, och vidare stipulerat obligatorisk syneförrättning vid beviljandet av dessa avdikningsanslag, detta för att garantera eller säkerställa det blivande underhållet. Och så långt äro vi i stort sett eniga inom utskottet.

Men sedan komma vi till skiljaktigheterna. Den första skiljaktigheten gäller granskningen emellan tillämpningsområdena. Nu är det ju så, att visserligen föreslås dessa fonder att sammanslås till en, men beträffande tillämpningen, kommer det fortfarande att vara ungefär densamma på de olika områdena, som hittills nämligen att man kan få hälften på det område, där det norrländska avdikningsanslaget har varit gällande och högst $\frac{1}{3}$ i den övriga delen av landet. Dock har här gjorts en justering på förslag, av lantbruksstyrelsen, så att till det norra tillämpningsområdet har lagts norra spetsen av Värmland, den del, som skjuter in mellan Norge och Dalarna.

Emellertid är det åtskilliga motionärer, som yrkat på att till detta norra tillämpningsområdet skulle läggas en avsevärd större del av Värmland och en del av norra Örebro län, och denna mening har segrat i utskottet. Och det är emot detta, som en del av utskottets ledamöter ha reserverat sig. Uppenbart är vid dragandet av en sådan linje att det alltid kommer att häfta en viss godtycklighet, men lantbruksstyrelsen har gjort en utredning, som ger vid handen, att man inte borde taga med mera än vad den föreslagit.

Inom utskottet har icke vare sig på avdelningen eller vid behandlingen i plenum förebragts den allra minsta utredning till stöd för att linjen skulle flyttas så, som motionärerna föreslagit. Att då gentemot lantbruksstyrelsens sakkunniga utredning flytta gränsen på rak arm, kan icke gärna komma i fråga. Det är möjligt, att en framtida utredning kan visa, att till det norra tillämpningsområdet bör läggas icke blott dessa utan även andra delar av landet, men till dess en sådan utredning föreligger, har jag ingen anledning att frånga lantbruksstyrelsens eller Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan komma vi till det egentliga stridsäpplet, nämligen den nya bestämmelse, som Kungl. Maj:t på lantbruksstyrelsens hemställan föreslagit eller att det med erhållande av ifrågavarande statsbidrag skulle förbindas en viss odlings-skyldighet. Något sådant har icke förut varit fallet. Jag för min del måste, sedan jag tagit del av handlingarna, säga, att jag anser förslaget därom vara välbetänkt. Vi skola komma ihåg, att då staten lägger ut så mycket pengar, som här sker, så bör också staten se till, att dessa miljoner — här har nämligen lagts ut 18 miljoner kronor på 18 år — komma till sin rätta användning och till sin fulla nytta, och den nyttan uppstår icke uteslutande eller ens företrädesvis genom själva dikningen utan genom den nyodling, som är avsedd att bli en följd av utdikningen. Detta är givetvis huvudsaken med statens uppoffringar härvidlag. För närvarande är det icke väl beställt. 18 års erfarenhet visar, att det i detta fall icke är på långt när så som det borde vara. Det heter i lantbruksstyrelsens inlaga: »Sedan anslaget inrättades år 1907 hava till utgången av sistförflutna budgetår bidrag från anslaget beviljats med sammanlagt 17,826,165 kronor för torrläggning av omkring 265,400 hektar mark. Några tillförlitliga uppgifter angående tillgodogörandet av denna betydande markareal torde knappast kunna lämnas. Lantbruksstyrelsen finner emellertid den hittills vunna erfarenheten giva stöd för den uppfattningen, att endast en mindre del därav verkligen blivit av jordägarna utnyttjad.» Vidare heter det: »Det har sålunda mångenstädes kunnat konstateras, att understödstagaren utnyttjat endast en obetydlig del eller intet alls av de möjligheter till ökad jordbruksproduktion, som utdikningen skapat.» Här har sålunda på 18 år beviljats 18 miljoner kronor för utdikning av 265,400 hektar mark. Huru mycket av denna mark har nu tagits i bruk? Ja, det finnes icke några säkra statistiska källor för bedömande av denna sak, men man har ju i alla fall åtskilliga fakta att hålla sig till. Under ifrågavarande tid har det med hjälp från norrländska nyodlingslånefonden odlats 16,000 hektar d. v. s. cirka 6 % av den areal jag nu nämnde. Därvidlag bör man givetvis icke räkna med vad som odlats under åren 1920, 1921 och 1922, ty då rådde särskilda förhållanden, i det att staten gav särskilda bidrag för odlingsverksamheten.

En annan källa för bedömande av nyodlingsverksamheten i Norrland har man i de statistiska årsböckerna. Det framgår av dessa, att under krigstiden odlades det 3,000 hektar mark årligen eller ungefär 20 % av ovannämnda 265,400 hektar. Under senare år har det däremot odlats endast 1,300 hektar eller 9 % av samma 265,400 hektar, och det är därvidlag att märka, att en hel del av den sålunda uppodlade jorden säkerligen är sådan, där dikningsanslagen icke kommit till användning. Det synes sålunda vara för vem som helst uppenbart, att nyodlingen icke på långt när kommit till stånd i den utsträckning, som varit förutsatt vid beviljande av de stora utdikningsanslagen, och att statens penningar icke kommit att medföra den fruktbringande verkan, som med desamma varit avsedd. Det är just av den anledningen, som statsmakterna nu böra se till, att det icke längre får fortgå på samma sätt. Staten måste meddela några bestämmelser, som stimulera odlingsverksamheten och på något sätt säkerställa en sådan, som något så när står i proportion till de avdikningar som göras, för att de utlagda miljonerna må bli verkligt fruktbringande. Det är för den skull som Kungl. Maj:t på lantbruksstyrelsens hemställan föreslår den ändring i bestämmelserna, att $\frac{1}{3}$ av statsbidraget skall stå inne, tills odlingen är fullgjord, alltså $\frac{1}{6}$ av hela odlingskostnaden. Jag kan icke förstå, att en sådan bestämmelse, avsedd att stimulera odlingsverksamheten, kan på något sätt skada de bygder, det här gäller. Jag tror tvärtom, att den måste verka till nytta. Herr Nilsson i Antnäs var mycket sträng mot lantbruksstyrelsen och sade, att han sökt med ljus och lykta efter styrelsens motiv för ändringen men icke kunnat finna den. Han ansåg också att styrelsens ståndpunkt var fullkomligt

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

ohållbar eller ett rent hugskott. Ja, jag vädjar till herrarna, huruvida dessa skäl äro ohållbara eller kunna anses vara rena hugskott.

Den nu föreslagna bestämmelsen innebär intet som helst odlingstvång. Man säger endast: här får ni statsbidrag till dikning; vill ni dessutom odla, så blir bidraget större, och vill ni icke odla, blir det en tredjedel mindre. Jag tycker, att det är en mycket förstälilig och rationell ståndpunkt. De övriga bestämmelser, som äro förknippade med denna sak, äro enligt min åsikt så mjukt lagda, att norrlänningarna i detta fall icke borde ha så synnerligen mycket att invända. I sin ansökan måste ju vederbörande bestämma, huru mycket mark som hör till avdikningen och ingår i odlingen; han får själv avgöra, huru mycket han vill taga till, ehuru den naturligtvis måste stå i något så när skäligt förhållande till dikningskostnader. Sedan är det icke så bråttom med själva odlingen; han får 10 eller 15 år på sig, och hinner han icke på den tiden, möter det intet hinder att få ett ytterligare uppskov. Så får han ut tredjedelen av anslaget successivt i den mån han odlar. Man får väl hoppas, att kontrollen lägges så, att den icke kommer att medföra några särskilda kostnader; i det fallet tror jag icke att det förefinnes någon fara.

Herr Hedlund framhöll, att det kan icke påvisas, att norrlänningarna på något sätt eftersatt sin odlingsskyldighet. Ja, det är icke gott att eftersätta sin skyldighet, när man icke har någon skyldighet. Odlingsskyldighet har hittills nämligen icke varit förknippad med ifrågavarande avdikningslån.

På grund av det sålunda anförda skall jag be att få yrka bifall till den av herr Nilsson i Tånga m. fl. avgivna reservationen. Ett bifall till denna reservation, som berör gränserna för tillämpningsområdena, föranleder en ändring i första stycket i klämman på sidan 18, så att efter ordet »och» inskjutas orden »med avslag på», varför stycket i fråga kommer att lyda: »att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag på de i ämnet väckta motionerna» o. s. v. Härav föranledes också en ändring i motiveringen på sidan 14 andra stycket. Jag yrkar att detta stycke må få följande lydelse: »Vad angår etc. — — — — lika med utskottet — — — — synes utskottet vägande skäl icke hava anförts för att i detta område inrymma de i motionerna angivna delarna av Värmlands och Örebro län. Utskottet avstyrker därför motionärernas förslag.» Vidare ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i övrigt med undantag av viss del av motiveringen på sidorna 17 och 18, avseende övergångsbestämmelserna. Jag önskar göra övergångsbestämmelserna mjukare, och yrkar, att den del av utskottets motivering, som börjar med orden »Då på grund härav» nederst å sid. 17 och slutar med orden »böra meddelas» överst å sid. 18 utbytes mot följande: »Då på grund härav de åsyftade företagen skulle gå miste om det större statsbidrag, varmed vederbörande intressenter vid ansökans ingivande haft anledning räkna, synes utskottet skäligt att statsbidraget oberoende av de nya bestämmelserna utgår med högst hälften av kostnaderna för sådana företag i Norrland och Dalarna, för vilkas undersökning lantbruksstyrelsen eller vederbörande Konungens befallningshavande före den 1 juli 1926 utfärdat förordnande för vederbörande lantbruksingenjör.» Detta föranleder ytterligare en liten redaktionell ändring på sidan 14, i vilket avseende jag yrkar, att i första stycket å sidan 14 orden »föreslå, att tiden, inom etc. — — — — 1 januari 1927» utbytas mot följande »i angivet syfte föreslå viss ändring i bestämmelserna».

Jag skall, herr talman, be att få framställa dessa yrkanden.

Herr Håge: Herr talman! Jag har suttit i landstingens norrlandskommitté och deltagit i utredningen av det utlåtande, som kommittén avgivit i föreliggande fråga. Utlåtandet går som bekant mot regeringens förslag och åsyftar,

att Norrland i stort sett skall få bibehålla de fördelar, som det åtnjutit enligt den gamla lagstiftningen på området.

Jag tror, att den omständigheten, att landstingens norrlandskommitté enhälligt avgivit ett dylikt utlåtande är en borgen för, att det finnes en mycket stark och allmän opinion i Norrland, som går i nu angiven riktning. Bakom utlåtandet står representanter för både det översta och södra Norrland, och det sitter som ordförande i kommittén en så verkligt sakkunnig man som landshövding Ringstrand, om vilken ingen i denna kammare väl vill påstå annat än att han är ytterst väl insatt, både praktiskt och teoretiskt, i de frågor, det här gäller. Det finns vidare i kommittén bl. a. en representant för det södra Norrland (Gävleborgs län), som likaledes är både teoretiskt och praktiskt sakkunnig i jordbruk.

När det alltså råder en så allmän opinion i överensstämmelse med de linjer, som norrlandsrepresentanterna här följt, bör detta utgöra ett bevis för, att verkliga sakskäl kunna anföras till stöd för den uppfattningen, att reservationen bereder Norrland större fördelar och stimulerar odlingen på detta område i en helt annan utsträckning än vad herr Petterssons i Bjälbo och majoritetens i utskottet förslag skulle göra.

Nu har visserligen herr Pettersson i Bjälbo sagt, att just detta, att man ställer i utsikt högre anslag vid uppodling av den utdikade jorden, skulle innebära ett stimulerande till odling. Enligt min åsikt är det dock bättre, att för detta ändamål göra villkoren så goda som möjligt och icke skjuta till en avlägsen framtid utsikten att erhålla högre anslag. Ju längre man gör detta senare, dess mindre stimulerar man till verkställande av utdikning och igångsättande av nya företag. Detta är fullkomlig matematik; jag kan icke finna det möjligt resonera på annat sätt.

Det skulle vidare verka synnerligen beklämmande, om man *just nu* skulle i riksdagen gå in för ett beslut, som innebär, att man fråntager Norrland en fördel, som denna landsdel förut haft. Jag tycker det är den sämst valda tidpunkten för något sådant, därför att man nu i Norrland står inför svåra förhållanden beträffande exportindustrin; denna industri liksom vår industri i allmänhet har ju svårighet att engagera och sysselsätta folk och att uppsuga befolkningsöverskottet. Man har då givetvis tänkt sig möjligheten att söka få folk över till jordbruket genom att stimulera till en ökad utdikning och ökad uppodling av mark. Just nu skulle det emellertid, enligt utskottets förslag, komma ett beslut, som motverkade en dylik utveckling.

Jag måste alltså, herr talman, ovillkorligen ställa mig på den ståndpunkt, som intages i den Gabrielssonska reservationen; och jag skall med denna korta motivering be att få yrka bifall till nämnda reservation.

Herr Sandberg: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Petterssons i Bjälbo yttrande, att de nu föreslagna bestämmelserna angående statens avdiktningfond skulle för Norrlands vidkommande långt ifrån att inskränka eller minska intresset för nyodling tvärtom stimulera detta intresse.

Det är verkligen mycket svårt att förstå, för en norrlänning åtminstone, hur detta skall kunna ske. För min del kan jag icke annat än säga, i likhet med vad herr Nilsson i Antnäs nämnde, att det är icke utan, att det vore i viss mån upprörande, om riksdagen nu skulle besluta i enlighet med utskottets förslag. Ty de nu föreslagna bestämmelserna för detta avdiktning bidrag innebära verkligen en inskränkning i detta bidrags räckvidd och förmåner jämfört med den nuvarande ordningen.

Det är i trenne avseenden som detta är fallet; och det har här också förut berörts. Det gäller för det första, att numera dessa bidrag icke skulle utgå, då avdikning avser minskande av frostländighet. Däri ligger redan en in-

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

skränkning, vilken har starkt påtalats. Jag skall icke upptaga tiden med att vidare orda om den saken. Jag ber dock att i förbigående få säga beträffande verkan av avdikningen på frostländigheten, att det kan hända att på detta område, såsom det nog annars ibland sker, vetenskapen så småningom kommer att finna, att i den praktiska erfarenheten ligger ändå sanningen, då allt kommer omkring, även om den icke ligger så klar för den teoretiske vetenskapsmannen för ögonblicket.

Vidare gäller det för det andra bestämmelserna om obligatorisk syneförrättning såsom villkor för utgående av detta bidrag. Det har förut sagts, att dessa bestämmelser äro nödvändiga för att få en garanti, att de utförda avdikningarna verkligen underhållas; och jag vill instämma i vad därvidlag anförts. Men som sagt, det är dock tvenne punkter, där en viss åtstramning skett beträffande möjligheterna att erhålla här ifrågakvarande statsbidrag.

Ännu mer blir detta fallet i det tredje avseendet, nämligen just detta innehållande av en tredjedel av bidraget, till dess en nyodling skett i viss omfattning. Hur man än vänder på denna sista sak, sker därigenom faktiskt en betydlig inskränkning i förmånerna, och det innebär för vederbörande, vilka söka dessa bidrag, en faktisk minskning i den ekonomiska förmån de få, ett ned sättande av deras ekonomiska förmåga att utföra avdikningsarbetet. Det kommer långt ifrån att, såsom herr Pettersson i Bjälbo sade, stimulera odlingsintresset; det kommer naturligtvis att i stället verka avkylande och avskräckande med en sådan bestämmelse om en viss odlingskyldighet, vilken man för resten icke vet, hurudan den skall bli, i vilken omfattning den skall komma att tillämpas. För övrigt komma de myndigheter, som ha med den här saken att göra, givetvis att få ett visst spelrum för olika uppfattningar och olika tillämpningsätt. Att en sådan bestämmelse skall vara gällande såsom villkor för utfående av den sista delen av avdikningsbidraget, är naturligtvis ägnat att i hög grad minska intresset för nyodling i stället för att öka detsamma.

Det har anförts av herr Pettersson i Bjälbo, att det skulle vara nödvändigt att ha denna bestämmelse om viss nyodlingskyldighet såsom en garanti för att verkligen den jord, som genom avdikning torrläggdes, toges i bruk för det ändamål, till vilken man från början syftat. Såsom skäl för behövligheten av en sådan garanti anfördes, att man hade anledning antaga, att all den jord, som i Norrland med tillhjälp av detta statsbidrag förut avdikats, icke hade i den utsträckning, som varit önskvärd eller meningen från början, tagits i bruk för odling.

Då vill jag först och främst erinra om att detta anslag förut utgått även då det blott gällt minskning i frostländigheten; och det kan sålunda hända, att det påtalade förhållandet, som till äventyrs någon gång förekommit, nämligen att jorden icke tagits i bruk för odlingsändamål, just kan skrivas på frostländighetsminskningens konto.

Vidare har förut påpekats, att jorden behöver ligga en avsevärd tid, innan den kan tagas i anspråk för uppodling, och detta kan också förklara en del av vad som möjligen förekommit.

Till sist vill jag framhålla och kraftigt understryka, att om det verkligen skulle vara på det sättet, att odlingsintresset i någon mån tillbakasatts, d. v. s. att jorden icke skulle i sådan utsträckning, som varit önskvärd, tagits i bruk för odling och lagts under plogen, är det dock säkert, att detta ur nationalekonomisk synpunkt och ur synpunkten av hela landets intresse varit vida mindre farligt, än vad som nu skulle bli fallet, om man går in för en så väsentlig inskränkning i fråga om de förmåner, som ifrågakvarande bidrag nu skänker den som söker detsamma. Jag tror, att man skulle förlora långt mera genom att gå den senare vägen.

Det kan icke vara klokt, att riksdagen nu beslutar enligt utskottets förslag,

då riksdagen för övrigt på allt sätt vid olika tillfällen sökt att befrämja jordbruket och uppodling av jorden. Vi ha varit med om att besluta åtgärder, som syftat till att hjälpa det betryckta jordbruket i mellersta och södra Sverige — jag tänker på utförselbevisen. Skulle vi då inte rättvisligen åtminstone vidhålla *lika goda villkor, som förut gällt* för Norrland, och icke gå in för att försämra dem?

Jag tycker, att utskottets förslag, vilket i denna del är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag, är sådant, att det för Norrlands vidkommande innebär, att man ger med ena handen men sedan tar igen med den andra vad man nyss förut givit. Jag menar, att detta tagande tillbaka med andra handen just innefattas i i den odlingsbestämmelse, som man fört in här. Det har också förut så övertygande framförts och bevisats, att det icke finnes någon anledning antaga, att det i stort sett utan denna bestämmelse komme att förhålla sig så, att odlingen skulle tillbakasättas; och det kan därför icke finnas skäl att fasthålla vid densamma.

Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till den av herr Gabrielsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Carlström**: Herr talman! Det förhåller sig ofta så här i kammaren, att norrlandsintressena och intressena i övrigt icke riktigt låta sig förlikas med varandra. Jag finner det också i viss mån ledsamt, att norrlänningarna i den här frågan skola känna sig så upprörda, ty här kommer den ena efter den andra av deras talesmän med påstående, att vi, som stå på andra sidan, skulle, så att säga, vilja hålla tillbaka nyodlingen i norra delarna av landet.

Jag vill då till en början nämna, att vid behandlingen i utskottet den här punkten av omständigheterna kommit att bli föremål för både den reservation, som norrlänningarna gått fram för i avseende å bestämmelserna för bidragets tilldelning, och den reservation, som vi »sydlänningar» ha avgivit i fråga om det område, som norrlandsanslaget skulle omspänna.

Jag skall nu först hålla mig till bestämmelserna om anslaget tilldelning i fråga om innehållandet av de 20 proc. tills viss odling skett. Vad vill lantbruksstyrelsen genom det förslag, som här framkommit? Lantbruksstyrelsen har, inom parentes sagt, fått ganska mycket på huden, särskilt av herr Nilsson i Antnäs, som menar, att det här förslaget går stick i stäv mot Norrlands intressen och för övrigt mot de intressen, som lantbruksstyrelsen borde hävda. Men vad man vill här är ju, att så mycket som möjligt av den norrländska jorden verkligen skall bli *odlad*. Det framgår av lantbruksstyrelsens yttrande i det här fallet, att man har en stark känsla av att stora delar av den mark, som avdikats, icke kommit till användning för odling. Jag skall icke citera mycket av vad lantbruksstyrelsen säger. Jag skall dock tillåta mig uppläsa ett stycke av vad lantbruksstyrelsen säger i sin vid den avgivna propositionen fogade inlaga på sid. 21. Det heter där: »Norrländska avdikningsanslaget har anlåtats i en mycket betydande omfattning. Sedan anslaget inrättades år 1907 hava till utgången av sistförflutna budgetår bidrag från anslaget beviljats med sammanlagt 17,826,165 kronor för torrläggning av omkring 265,400 hektar mark. Några tillförlitliga uppgifter angående tillgodogörandet av denna betydande markareal torde knappast kunna lämnas. Lantbruksstyrelsen finner emellertid den hittills vunna erfarenheten giva stöd för den uppfattningen, att endast en mindre del därav verkligen blivit av jordägarna utnyttjad.»

Jag vet nu icke, om lantbruksstyrelsen har alldeles fel, men man kan ändå icke undgå att ha en känsla av att det kanske är på det sättet, att stora delar av den mark, som blivit utdikad, icke kommit till odling, utan dikena ha fått

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

förfalla. Då herr Nilsson i Antnäs sade, att marken måste ligga och förmultna för att kunna odlas, vill jag anmärka, att den dock i varje fall icke får ligga så länge, att det blir återväxt av småskog, ljung och enbuskar, ty något sådant är icke meningen med avdikningsanslaget. Jag tror, att lantbruksstyrelsen vill få fram här, att den jord, som verkligen avdikas, skall i möjligaste utsträckning bli uppodlad.

En talare sade, att man där uppe i Norrland med de bestämmelser, som här föreslagits till införande, icke skulle våga företaga utdikning, ty man fick icke något av anslaget, förrän odlingen skett. Jo, man får 30 procent vid avdikningen, precis som i övriga Sverige. Men sedan vill lantbruksstyrelsen se, att något göres åt odlingen, innan man ytterligare får uppbära intill de 50 procent, varom här är fråga; och man synes nästan betrakta det såsom ett helgerån, att man vill ha en garanti för att uppodling verkligen skall komma till stånd.

Jag tror icke, att norrlänningarna ha skäl att taga så hårt i på denna punkt. Ty om avdikningen avstannar och intresset slappas, så beror det på de herrar, som här i riksdagen tala om, att det icke kommer att utdikas så mycket, om utskottets hemställan antages. Om ni däremot, mina herrar, ville i edra respektive hemorter låta folk få reda på, hur det verkligen är, och säga dem, att det är visserligen en inskränkning i avseende å utbetalandet av statsbidraget, men att de få lika mycket som förut bara de odla, så ligger ju saken annorlunda till. Jag tror ändå icke, att det är så farligt, som man här från norrlandshåll velat låta påskina.

Beträffande den andra frågan om utsträckning av det område, som skulle få del av det högre anslagsbidraget, så måste jag verkligen liksom de andra reservanterna gå på Kungl. Maj:ts förslag i detta fall. Motionerna innebära ju, att Norrlandsräjongen skulle dragas ned över Värmland till Ämål med den sydligaste spetsen, så att nästan hela Värmland skulle komma med och räknas till Norrland. Såsom smålänning kan jag säga, att småländska höglandet borde med lika rätt tagas med, ty jag tror, att betingelserna för jordbruk i Värmland å det område, som här är medtaget, äro minst lika stora som å småländska höglandet.

Jag skall icke efter den utredning i frågan, som herr Pettersson i Bjälbo här gjort, uppehålla mig längre vid detta utlåtande. Jag måste emellertid sluta med att säga, att jag för min del icke kan förstå, att vad här föreslagits skulle vara av så skadlig verkan för Norrland i odlingsavseende, som man här velat framhålla. Jag tror, att om herrar riksdagsmän upplysa om verkliga förhållandet, så skall icke lusten att avdika däruppe bli mindre utan ske i samma utsträckning som förut. Det är väl ändå rimligt och skäligt, att då en avdikning skett åtminstone en viss del av jorden kommer under kultur.

Jag ber, herr förste vice talman, att få instämma i det yrkande, som här gjorts av herr Pettersson i Bjälbo.

Herr Öberg: Herr förste vice talman! Om jag roar mig att se något tillbaka på de olika riksdagsfrågor, som här förelegat, på deras innebörd och praktiska behandling, så finner jag rätt snart, huru frågornas innebörd är av rätt så skiftande beskaffenhet.

Jag finner då ibland dessa frågor en hel del krav från jordbrukarhåll nere i södra och mellersta Sverige, där det göres gällande, att så och så behöver man gå till väga för att vi skola komma i åtnjutande av en verklig hjälp. Samtidigt som jag sålunda ser åtskilliga krav från jordbrukarhåll nere i södra och mellersta Sverige, så ser jag desslikes vissa andra frågor med ty åtföljande krav, vilkas innebörd icke är för mig mindre bekant, nämligen en hel del önskemål från de norrländska jordbrukarnas sida.

När jag sålunda gör en, så att säga, liten betraktelse över en hel del dylika frågor, så finner jag, att därest jordbruksnäringen skall kunna hjälpas framåt

och få något till synes av den hjälp, som denna näring onekligen behöver, så har det befunnits vara nödvändigt, mina herrar, att jordbruksnäringens representanter från såväl södra och mellersta som norra Sverige ha räckt varandra handen för att åtminstone något skulle bli åtgjort; och jag vill icke erkänna, att en sådan handräckning, ett sådant samförstånd och ett sådant samgående äro oriktiga eller opåkallade. När jag därför, mina herrar, gör er en sådan erinran, förstå ni väl vad jag menar. Jag behöver icke gå till någon vidare utläggning av denna min synpunkt.

Här stå vi i dag samlade samtliga representanter från Norrland i ändamål att kräva bevarandet och vidmakthållandet av en förmån, som vi norrlänningar, tack vare tidigare förståelse här i riksdagen, fått oss till del. Här stå vi nu samlade för att bevara denna förmån, men vad inträffar då? Jo, då inträffar, att här mötas vi icke med den erkänsla, det samförstånd och den handräckning, som vi under vissa omständigheter, då vi funnit det vara nödvändigt, givit åt andra. Mina herrar! Kan det nu vara riktigt, kan det vara rättvist och praktiskt att här förfara på det sätt utskottet söker göra gällande, nämligen att i strid med Norrlands representanter framtvinga andra bestämmelser, anlägga andra grundsatser än dem, som tidigare varit gällande och som vi för vår del funnit vara de bästa och som därför böra vidmakthållas?

Nu är det ju rätt så egendomligt, då herr Pettersson i Bjälbo vill göra gällande, att han för sin del och hans liktänkande funnit det vara mer förenligt med Norrlands intressen, med framgång för Norrlands jordbruk, för brytande av dess bygd och för Norrlands kultur, att gå den väg, som utskottet föreslagit, i stället för den väg, vi anvisat i vår motion. Vad innebär detta? Jo, det innebär, att herr Pettersson i Bjälbo och hans liktänkande av utskottsmajoriteten ha sett och förstått saken bättre än vi, vi som ha vårt ursprung från Norrland, vi som ha stått och kämpat där för odling och utveckling all vår tid och tro oss något veta, känna och förstå, vad Norrland för en fortsatt utveckling behöver. Det innebär, att vi ha missförstått vår sak, andra ha förstått den bättre. Det är, säger jag, mina herrar, egendomligt att höra sådant tal.

Jag för min del kan icke godtaga en sådan syn på saken och ett sådant handlingssätt, som man här vill föra fram. Jag har, herr talman, en känsla av att jag såsom representant för Norrland har skyldighet att höja min ringa röst för den norrländska bygden, för den norrländska jordens uppodling och tillvaratagande för växtkultur i allt större och större utsträckning, på samma gång jag såsom en varm vän av jordbruket alltjämt ivrar för dess fortkomst och nydaning.

Jag har känt mig skyldig att säga vad jag nu har sagt. Och jag vill sluta med att utbedja mig förståelse och tillgift av eder, mina herrar.

Med herr Öberg förenade sig herr *Grapenson*.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Sköld**: Herr talman! Jag föreställer mig att det är lönlöst att vidare orda om de synpunkter, som redan förut framlagts av herr Pettersson i Bjälbo, jag säger, att det förefaller ganska lönlöst efter de yttranden, som fällt dels av herr Sandberg och dels av herr Öberg, av vilka det tydligt och klart framgår, att det icke är meningen, att man i denna fråga skall rösta efter sin sakliga övertygelse utan rösta utifrån någon slags bytespolitik eller någon slags kohandel. Herr Sandberg har tydligen häromdagen röstat bifall till utförselbevisen, därför att han i dag skulle ifrån de sydländska jordbrukarna få stöd för sin ståndpunkt i förevarande fråga. Herr Öberg hade några liknande synpunkter. Jag hemställer till kammaren, om det skall vara meningen, att vi här skola fatta viktiga avgöranden utifrån sådana synpunkter.

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

Här står striden om två skiljaktigheter i det föreliggande förslaget. Den ena avser det område, inom vilket det gynnsammare statsbidraget skall utgå. Det har hittills utgått för Norrland och Dalarna. Lantbruksstyrelsen har föreslagit och Kungl. Maj:t har upptagit en liten jämkning härutinnan, så tillvida att den nordvästra spetsen av Värmlands län skulle komma med. Nu har utskottet föreslagit, att gränsen skulle dragas ned över Örebro läns bergslag och större delen av Värmlands län. Det har redan av herr Carlström påpekats, att då kunde vi lika väl draga gränsen ned över Västmanlands bergslag, vi borde taga med det småländska höglandet och varför icke Kolmården. Ja, jag frågar, vilka skogstrakter i vårt land egentligen då skulle uteslutas. Saken är väl den, att detta får anses vara en anordning för Norrlands särskilda förhållanden. Visserligen kan man ju säga, att då är det föga motiverat, att Gästrikland och södra Dalarna skola komma med, men de ha ju av gammal hävd hört till detta område, och det är en annan sak att bibehålla den gamla utsträckningen än att taga ett steg för en utsträckning, som man icke vet var den stannar, emedan det jämnt och ständigt i så fall skulle komma att riktas nya krav på linjens ytterligare utsträckning.

Den andra skiljaktigheten är den mera väsentliga. Det är ju för närvarande så, att till Norrland och Dalarna kan utgå avdikningsanslag såsom ett statsbidrag utan återbetalningsskyldighet intill hälften utav den vid verkställd förrättning uppskattade kostnaden, under det motsvarande siffra för övriga delar av riket är en tredjedel. Nu har detta i Kungl. Maj:ts förslag utformats så, att dikning som omfattar enbart odlad jord skulle få det lägre bidraget, i vilken del av landet dikningen än sker. Det högre bidraget skulle tillfalla dikningsföretag, som beröra icke odlad jord i Norrland, Dalarna och den nordvästra spetsen av Värmlands län. Det är väl icke denna nya ordning i och för sig, som väckt största motstånd från norrlandshäll, utan den omständigheten att bidraget skulle så fördelas, att två tredjedelar av bidraget, d. v. s. en tredjedel av den uppskattade kostnaden, skulle utbetalas under dikningens fortgång och slutuppgörelse ske vid dikningens fullföljande, under det återstoden skulle stå inne, intill dess en viss odlingskyldighet hade fullgjorts. Varför har lantbruksstyrelsen och varför har Kungl. Maj:t föreslagit denna ändring? Helt enkelt därför, att man har gjort den erfarenheten, att det visserligen har dikats mycket i Norrland, men det har odlats föga — när jag säger föga, så vill jag beriktiga det uttrycket därhän, att odlingen i förhållande till de arealer, som utdikats, har varit relativt liten.

Nu har man visserligen från talesmännen för norrlandsintresset kommit och pekat på några siffror från krisåren. Det veta vi väl ändå allesamman, vad det var som gjorde, att den odlingen kom till stånd, att det var de synnerligen frikostiga statsbidrag till odlingen, som då utbetalades, det var den möjlighet till kontant inkomst, som den norrländska bondebefolkningen liksom den svenska bondebefolkningen överhuvud taget då fick. Och jag tror, att här komma vi till sakens kärna. Den norrländske jordbrukaren behöver vid sidan av sitt jordbruk ett tillskott av kontanter, som han får taga ut ur sin skog, eller som han får taga ut genom skogsarbete, eller som han i mycket stor utsträckning, när dessa inkomstkällor ha felat, har tagit ut genom avdikning. Man har gjort en avdikningsförrättning och man har satt i gång en avdikning, så att man kunnat få halva den uppskattade kostnaden i rent statsbidrag. Därigenom att man själv har utfört detta arbete, har man kunnat, om än mot en låg dagspenning, på så sätt förskaffa sig den kontanta tillgång som man behövt, och när dikningen varit färdig, så ha också pengarna varit förbrukade. När den jorden sedan legat till sig, så att den kunnat odlas, då har den norrländska jordbrukaren befunnit sig i samma svaga ekonomiska ställning som förut. Han har icke haft någonting att utföra odlingen för, han har

behövt skaffa sig arbete eller på annat sätt använda sin arbetskraft för att komma åt kontanta medel. Detta har han inte kunnat få genom odling, ty det har icke varit något över för detta ändamål.

Därför tror jag att vi få se det hela mot denna bakgrund — vars förefintlighet ingen lär kunna bestrida — och ge lantbruksstyrelsen rätt i att avdikningsanslaget icke blivit begagnat i den utsträckning, som kräves för det ändamål, varför det är avsett.

Så kommer här ett nytt förslag, som betyder i grund och botten, att den norrländska jordbrukaren får precis samma summa pengar från statens sida. Den enda skillnaden är, att det reserverats en del, tills odlingen har utförts. Han får därigenom möjlighet att fullfölja odlingen; han har en kontant summa att draga på, när odlingen blivit verkställd, vilket han icke haft förut.

Då kan man kanske komma och säga: ja, men den där tredjedelen räcker icke för honom att göra odlingen. Men härtill vill jag genmäla — och det är en sak som kanske icke blivit framhållen — att därigenom, att det nya förslaget innebär obligatorisk syneförrättning, blir också den norrländske jordbrukaren berättigad till att erhålla lån ur avdikningslånefonden för dikningens fullföljande. Han får icke pengarna till skänks, men han får dem på de förmånligaste villkor, på vilka staten någonsin lånar ut pengar, nämligen till 3.6 procents ränta och mot mycket liberal amortering. Det finnes alltså fullkomligt lika stora möjligheter för den norrländska jordbrukaren att få kapital för dikningens fullföljande, han får lika stort kontant tillskott från statsmakternas sida hädanefter som förut. Men statsmakterna vinna den fördelen, att man ger den norrländske odlaren en möjlighet att till sitt förfogande ha kapital för odlingsarbetets utförande.

Jag tror inte, att striden här skall stå emellan vilket förslag det är, som ger det norrländska jordbruket det största tillskottet. Striden skall gälla, enligt vilket förslag dessa medel komma till den allra bästa användning, komma att fylla på bästa sätt det ändamål, som därmed är avsett, och jag tror icke att någon skall kunna komma och säga, att det sker bättre genom tillgodoseende av de norrländska representanternas ståndpunkt än genom ett bifall till det förslag, som framställts av herr Pettersson i Bjälbo. Jag tror, det bör vara klart för var och en, att man får mera jord odlad i Norrland, om man följer herr Pettersson i Bjälbo på den av honom anvisade vägen, än om man går den andra vägen. På den andra vägen vinner man icke någonting annat, än att de norrländska jordbrukarna hastigare få ut det statsbidrag, som de under alla omständigheter komma att få.

Det har här sagts några saker, som jag dessutom skulle vilja taga upp till ett kort bemötande.

Det har sagts, att kontrollen över odlingsskyldighetens fullföljande kommer att bli så oerhört kostsam. Jag säger, att kostnaden kommer att bli relativt betydelselös, ty det kommer att bli så, att lantbruksstyrelsen förordnar jordbrukskonsulenter, vandringsrättare och andra i jordbruk och odling förståndiga personer som sina ombud i dessa frågor till att verkställa besiktningarna. Det kommer icke att bli många besiktningar, ty det blir jordägaren själv, odlaren själv som påkallar dem, och han påkallar givetvis icke någon syn förrän i det ögonblick odlingen ligger färdig. Detta är alltså en enkel sak.

Vidare är det sagt, att man vet icke, vilken odlingsskyldighet det kommer att bli. Detta kommer givetvis vid förrättningens igångsättande också att avgöras och föreslås från förrättningsmännens sida, och de komma alldeles säkert att förfara med den allra största försiktighet och utan att pålagga några stora bördor.

Slutligen har det sagts, att reservationens mildare övergångsbestämmelser icke skulle komma till tillämpning, och det har framhållits i en mycket karsk

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

ton av herr Nilsson i Antnäs, att om icke lantbruksingenjörerna till ett visst datum hinna bli färdiga, så kommer säkert lantbruksstyrelsen att strypa återstoden. Jag vill härtill påpeka, att det dock icke är lantbruksstyrelsen som avgör den saken, utan det är Kungl. Maj:t. Och jag tror mig kunna försäkra, att det kommer att visas den allra största liberalitet i vad gäller behandlingen av dessa ansökningar.

Jag tror för den skull icke, att det föreligger någon som helst anledning att intaga någon annan ståndpunkt än den som intagits av Kungl. Maj:t, och jag hemställer därför, herr talman, om bifall till det förslag, som här först blivit framställt av herr Pettersson i Bjälbo.

Herr **Andersson** i Prästbol: Herr talman! Jag anser mig böra understryka de svårigheter, som uppstå, när det blir fråga om en uppdelning av landet i tillämpningsområden för vissa förmåner, som fastställas av riksdagen. Svårigheterna bli kanske ännu större, när det här gäller att uppdelna ett län. Men när man nu på alla håll synes gå in för att Värmlands län skall uppdelas, med hänsyn till den förmån det här är fråga om, så bör man åtminstone enligt min mening söka gå på den linjen, som innebär, att uppdelningen blir så rättvis som möjligt.

Herr Pettersson i Bjälbo påpekade, att det förelåg ingen utredning för det förslag till uppdelning, som motionärerna här burit fram. Motionerna grunda sig dock på yttranden från länsstyrelserna i Värmlands och Örebro län, och jag vill påpeka, att dessa yttranden från länsstyrelserna ha tillkommit efter undersökning och utredning av lantbruksingenjörerna i de respektive länen.

Som ett ytterligare stöd för att den rättvisa och riktiga uppdelningen ligger på den linje som intagits av länsstyrelserna ber jag att få fästa kammarens uppmärksamhet på vad byråchefen Ernst Höijer efter utredning av lantbruksförhållandena i landet skrivit i sin bok »Sveriges jordbruk» på tal om de trakter, där det är föreslaget att tillämpa norrlandsbestämmelserna. Han säger där på tal om naturförhållanden i Bergslagen följande: »Hela norra Bergslagen ligger högt och på betydande avstånd från havet, varför klimatet är hårt med långa kalla vintrar och kort vegetationsperiod. I allt samverka naturförhållandena till att göra denna landsdel till en av de för jordbruket minst gynnade i hela landet. Den bildar genom sitt läge en övergång till Norrland, men jordbruket intager i åtskilliga trakter av Bergslagen en svårare ställning än i större delen av Norrland.»

Dessa skäl ha för mig varit avgörande, då jag ställt mig på den av länsstyrelserna förordade linjen. Och då nu första kammaren har bifallit den av herr Gabrielsson m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen, som i sig jämväl innefattar bifall till den av mig m. fl. framburna motionen, så ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

Herr **Lindman**: Herr talman! Jag ber att få yttra några få ord i denna fråga, som uppenbarligen tillvunnit sig mycket stort intresse och detta alldeles särskilt från norrlandsbankarna.

När man ser på frågan, så finner man att å ena sidan stå här Kungl. Maj:t, lantbruksstyrelsen och jordbruksutskottet, å den andra sidan återigen Konungens befallningshavande och hushållningssällskapen i de norrländska länen och landstingens särskilda Norrlandskommitté, och där stå även reservanterna i jordbruksutskottet. Det finns sålunda starka anhängare, må man säga, på båda hållen. Men nog måste man väl ändå, herr talman, tillmäta en mycket stor betydelse åt det omdöme, som i detta fall gives av de myndigheter, som representera Kungl. Maj:t i de norrländska länen, nämligen Konungens befallningshavande och därjämte väl även hushållningssällskapen.

Man förvånar sig ju genast man läser förslaget över att, då bidraget förut har utgått med hälften omedelbart, så skulle det nu visserligen alltså utgå med hälften, men av denna hälft skulle endast två tredjedelar utbetalas vid dikningens fullbordande, medan den återstående tredjedelen av hälften, alltså en sjättedel, skulle utbetalas i mån av odlingsarbetets fortskridande. Detta skall, som vi kunna se av handlingarna, kunna utsträckas över en tidsperiod av 10 till 15 år, och alltså skall man under 10—15 år vänta på att få återstående sjättedel. Man kanske aldrig får ut beloppet, om icke odlingen fortskridit tillräckligt långt, och man vet icke vad för villkor, som i det fallet kunna uppställas. Det är enligt min mening betänkligt att nedlägga pengar på en kontinuerlig eller undan för undan fortlöpande kontroll över odlingsarbetets fortskridande i stället för att liksom förut betala ut beloppet på en gång. Nog synes det mig rationellare att vidhålla det gamla systemet, ty man har dock, herr talman, en mycket viktig hållhake beträffande arbetets företagande däruti, att staten under inga förhållanden utbetalar mera än hälften av ifrågavarande kostnadsbelopp. Den andra hälften få odlarna själva betala. Dessa sätta icke i gång stora dikningsarbeten, om de icke ha för avsikt att fullfölja företaget.

Jag föreställer mig vidare, att vi borde ha betänkligheter mot utskottets förslag särskilt på den grund, att frågan om Norrlands uppodling för oss alla framstår såsom en ofantligt viktig sak. Man bör därför också enligt min mening göra vissa undantag för de norrländska länen. Vi vilja ju nämligen alla, herr talman, att mer och mer jord skall uppodlas i Norrland. Ett bifall till reservationen skulle också bespara staten mycken möda och stora kostnader.

När vi nu hört, herr talman, att man i första kammaren gått in för den av herr Gabrielsson m. fl. avgivna reservation, som är fogad vid utskottets betänkande, får jag vördsamt hemställa, att andra kammaren måtte göra det samma.

I detta yttrande instämde herrar *Vennerström, Gustafson* i Kasenberg, *Björnberg, Olsson* i Ramsta, *Lithander* och *Danielsson*.

Herr Carlström: Herr talman! Jag begärde ordet för en replik till herr Sköld, som visserligen står på samma ståndpunkt som jag i sakfrågan men som behagade säga, då han riktade sig mot herr Sandberg, att här tydligen ingåtts en kohandel mellan norrlänningarna och oss jordbrukare i södra Sverige. Jag måste, åtminstone vad mitt parti beträffar, förklara, att vi bruka aldrig besluta efter sådana synpunkter; vi fatta ståndpunkt och bedöma frågorna rent sakligt. Jag har aldrig talat ett ord med herr Sandberg i detta ämne. För övrigt tror jag icke, att herr Sandberg i fråga om utförselbevisen röstade på samma sätt som jag. Så oss emellan kan inget »tack för hjälpen» komma i fråga.

Sedan ber jag att få säga ett par ord i sakfrågan. Det sista anförandet, som hölls av herr Lindman, har kanske gjort strängarna ännu mera stämda i riktning mot norrlandsrepresentanternas önskemål än förut, och det är möjligt, att det här fattas samma beslut som i första kammaren, vilket för all del icke är någon större olycka. Jag tror emellertid, att det i så fall är känslosträngarna, som äro de bestämmande, icke de *sakliga* skälen.

Herr Lindman säger, att det är ingenting som borgar för att man någonsin får ut den ifrågavarande tredjedelen av anslaget. Ja, men detta beror i så fall på att man icke gjort vad herr Lindman och andra önska, nämligen odlat den norrländska jorden. Herr Lindman yttrade, att vi alla vilja, att odlingen skall fortgå i Norrland. Ja, det är just *därför*, som utskottet vill, att det icke bara skall bli *dikning* utan även *odling* av jorden.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

Ang.
främjande av
utdikning
av viss mark.
(Forts.)

Herr Sköld: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att rikta några repliker till herr Lindman, men jag kan icke uraktlåta att först gentemot herr Carlström säga, att jag kan icke förstå, varför herr Carlström kände sig så pikerad över mitt yttrande, att herr Sandberg tydligen ifrågasatte ett slags kohandel. Ingen kan väl bestrida, att herr Sandbergs mening var den, att när han varit så snäll och röstat för utförelsebevisen, kunde jordbrukarna i södra Sverige rösta för det förslag, som här föreligger.

Herr Lindman ansåg, att man borde tillerkänna yttrandena av länsstyrelserna i Norrland vitsord. Ja, det är ju klart, att länsstyrelserna ha en mycket god kännedom om förhållandena däruppe, men jag föreställer mig också, att man bör tillmäta lantbruksstyrelsens uppfattning en viss vikt, då det ju är lantbruksstyrelsen, som direkt genom sina underordnade tjänstemän ha skött ifrågavarande verksamhet, under det att varken länsstyrelsen eller hushållningssällskapen haft någonting med denna sak att skaffa. Jag ber dessutom att få erinra om att man uppe i Norrland för närvarande drages med stora svårigheter ur arbetslöshetssynpunkt, och att det därför icke är omöjligt, att de norrländska myndigheternas blickar i viss mån kommit att fördunklas av det tillfälliga nödläget, så att myndigheterna inriktat sig mera på att skaffa pengar än att säkerställa odlingen för framtiden.

Sedan talade herr Lindman om den besvärliga, fortlöpande kontroll, som här skulle komma att äga rum. Jag tror, att jag i mitt förra anförande visade, att kontrollen icke skulle bli så besvärlig. Och då herr Lindman säger, att det är bättre att betala ut penningarna med detsamma, låter det närmast, som om herr Lindman tyckte, att bara vi bli av med pengarna, så gör det i grund och botten ingenting, vad de användas till.

Slutligen kom herr Lindman in på att vi alla önska främja odlingen i Norrland. Jag vill fråga: främjar man odlingen i Norrland bättre genom att betala ut dessa pengar utan att till någon del sätta företagande av odling såsom ett villkor därför än genom att stadga ett sådant villkor? Jag kan icke förstå annat än att det senare är det riktiga.

Herr Nilsson i Antnäs: Herr talman! Ja, här är så mycket sagt, som skulle tarva ett bemötande, men jag skall icke trötta kammaren med att gå in på allt detta. Jag vill bara säga, att herr Sköld begriper icke alls denna sak, då han kan stå här och påstå, att bönder och småbrukare i Norrland söka ifrågavarande bidrag för att bereda sig en kontant inkomst. Det är så ytterst få, herr Sköld, som själva äro i tillfälle utföra detta arbete, att de äro lätt räknade. Jag vill tala om, huru det går till inom ett större område, när det planeras torrläggningar. Det väljes en styrelse eller s. k. arbetsdirektion, och denna har att leda arbetet, övervaka och se till att arbetet blir utfört i rätt tid och mången gång så att säga med våld driva fram arbetet och sätta folk att dika åt dem som icke hunnit eller kunnat göra det själva. Det må gå hur bra som helst, och man må lyckas upprätta hur goda ackord som helst, det blir ändå alltid så, att markägaren får sätta till pengar utöver det bidrag han fått. Huru kan då utdikningsarbetena bereda jordbrukarna någon särskild inkomst? Jag vill alltså konstatera, att herr Sköld har fullkomligt orätt, när han framställer saken på detta sätt.

Herr Weibull: Herr talman! Man har sagt, att det i denna fråga skulle gälla ett norrlandsintresse och icke ett intresse för södra delen av landet. Jag anser för min del, att om obruten mark behöver utdikas i Norrland, och liknande åtgärder framdeles skulle behöva vidtagas för områden även söderut, så kan denna tvist om det här föreligger ett norrlandsintresse eller icke därmed vara hävd. Jag vill framhålla, att det finns ingen representant för hela Norrland, som här uppträtt för utskottets förslag, och man får ju komma ihåg, att

huru det än blir, så är det folket i Norrland, som skall genomföra utdikningar. Någon entusiasm tror jag icke under sådana förhållanden skulle skapas för ifrågavarande företag efter utskottets förslag.

Det har sagts, att pengarna till odlingsföretag under kristiden varit bortkastade pengar. Jag tror, att det varit så i många fall, men de pengar, som under normala förhållanden läggas ned på utdikningar, äro icke bortkastade; de bli verkligt nyttiga pengar. Jag menar sålunda, att den södra delen av landet skulle kunna samsas med Norrland om att ge anslagen på det sätt, som norrlänningarna begära, utan att man därmed skall ha sagt ifrån, att det bara är för Norrland, som anslaget beviljas.

Bifall till Gabrielssons reservation.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Jag ber att, innan debatten avslutas, få säga, att jag kommer att skänka min röst åt herr Gabrielssons reservation.

Under den tid jag satt som ordförande i jordbruksutskottet, sökte jag sätta mig in i norrlandsförhållandena och jag har även gjort det under mina resor i Norrland. Det står därav klart för mig, att ifrågavarande anslag är ett av dem, som mer än något annat befördrat utvecklingen i Norrland i den riktning vi önska, nämligen till bildande av nya jordbrukarhem. Vad man än må säga om utskottets bestämmelser, innebära restriktionerna ett visst hinder för befolkningen i Norrland att företaga nyodlingar, då man ju tillbakahåller en del av anslagen, till dess odlingen blivit verkställd. Jag håller före, att om kapitalfattigt folk skall kunna åstadkomma någon odling, så bör anslag för avdikningar utbetalas redan då dessa äro färdiga; sedan må brukaren av jorden försöka med egna armar åstadkomma den äskade åkerarealen.

Det är just på grund av vunen erfarenhet rörande det stora gagn, som anslaget med sina förutvarande bestämmelser medfört för Norrland, som jag skänker min röst åt herr Gabrielssons reservation, till vilken jag yrkar bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen yttrade, att han komme att först framställa propositioner på de yrkanden, som under debatten gjorts i fråga om utskottets motivering, samt därefter proposition beträffande utskottets hemställan.

I enlighet härmed gav herr talmannen till en början propositioner i avseende å den del av motiveringen, som började med orden »Motionerna I: 254 och» å fjärden raden nedifrån å sid. 11 och slutade med orden »avseende föreslagits» å sista raden å sid. 13, nämligen dels på godkännande av ifrågavarande del, dels ock på godkännande i stället av den del av motiveringen i herr Gabrielssons m. fl. reservation, som började med orden »Motionerna I: 254 och» å sid. 20 och slutade med orden »avdikningar i dessa trakter» å sid. 23; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Nilsson i Antnäs, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren godkänner den del av jordbruksutskottets motivering i dess utlåtande nr 45, som börjar med orden »Motionerna I: 254 och» å fjärde raden nedifrån å sid. 11 och slutar med orden »avseende föreslagits» å sista raden å sid. 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den del av motiveringen i herr Gabrielssons m. fl. reservation, som börjar med orden »Motionerna I: 254 och» å sid. 20 och slutar med orden »avdikningar i dessa trakter» å sid. 23.

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

Ang.
främjande av
avdäknung
av viss mark.
(Forts.)

Herr talmannen meddelade, att herr Hedlund i Häste jämte 23 ledamöter av kammaren framställt skriftlig begäran om voterings verkställande medelst namnupprop, vadan, sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, omröstning medelst namnupprop nu omedelbart företogs. Därvid avgåvos 69 ja och 115 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså i fråga om förevarande del av motiveringen fattat beslut i överensstämmelse med nejpropositionens innehåll.

Över omröstningen fördes anteckningar å voteringslista, som här nedan intages:

	Ja	Nej	Av- står
Herr Förste Vice Talmannen		1	
» Andre Vice Talmannen		1	
<i>Stockholms stad.</i>			
Herr Lindman		1	
» Löfgren i Stockholm		1	
» Hagman	1		
» Eriksson i Stockholm	1		
» Hansson i Stockholm	1		
» Nylander			
» Johanson i Stockholm			
» Holmström i Stockholm	1		
Fru Östlund	1		
Fröken Wellin		1	
Herr Forssell			
» Carlsson i Stockholm	1		
» Holmdahl		1	
» Järte		1	
Fru Wessman	1		
<i>Stockholms län.</i>			
Herr Karlsson i Nynäshamn	1		
» Söderberg	1		
» Karlsson i Vätö			
» Andersson i Igelboda	1		
» Andersson i Tungelsta	1		
» Bernström			
» Christenson i Södertälje		1	
» Laurin			
» Mosesson	1		
» Abl			1
<i>Uppsala län.</i>			
Herr Borg	1		
» Sjölander	1		
» Olsson i Golvvasta		1	
» Björnberg		1	
» Andrén		1	

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
<i>Södermanlands län.</i>			
Herr Johansson i Uppmälby	1		
» Olsson i Ramsta		1	
» Schill		1	
» Laurén		1	
» Andersson i Katrineholm	1		
» Jonsson	1		
» Lundkvist	1		
<i>Östergötlands län.</i>			
Herr af Ekenstam			
» Pettersson i Bjälbo	1		
» Sjögren	1		
» Johansson i Arkösund		1	
» Westman		1	
» Karlsson i Vadstena			
» Olsson i Rimforsa		1	
» Björkman		1	
» Ericson i Boxholm	1		
» Ward	1		
» Holmberg	1		
» Anderson i Linköping	1		
<i>Jönköpings län.</i>			
Herr Johanson i Huskvarna			1
» Hamrin	1		
» Carlström	1		
» Fast	1		
» Petersson i Broaryd		1	
» Svensson i Högsjöhult		1	
» Lilliecreutz		1	
» Andersson i Löbbo	1		
» Göranson			1
<i>Kronobergs län.</i>			
Herr Magnusson i Tumhult			
» Olsson i Blädinge		1	
» Svensson i Betingetorp			
» Leo	1		
» Blomquist			
» Svensson i Grönvik			
<i>Kalmar län.</i>			
Herr Magnusson i Kalmar	1		
» Olsson i Kalmar			
» Werner			
» Gustafson i Vimmerby		1	
» Johansson i Krogstorp			
» Wagnsson	1		

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
Herr Olsson i Högby		1	
» Heiding			
» Wirsell			
<i>Gotlands län.</i>			
Herr Gardell i Gans			1
» Svedman		1	
» Gardell i Stenstu			
<i>Blekinge län.</i>			
Herr Jönsson i Boa		1	
» Törnkvist i Karlskrona	1		
» Kloo	1		
» Jeppsson		1	
» Holmgren			
» Adler	1		
<i>Kristianstads län.</i>			
Herr Bengtsson i Norup			
» Borggren	1		
» Persson i Fritorp			
» Björklund	1		
» Björk	1		
» Isacsson	1		
» Hammarlund			
<i>Malmö m. fl. städer.</i>			
Herr Rydén		1	
» Winkler	1		
» Lovén	1		
» Jensen	1		
» Engberg	1		
» Lindskog		1	
» Weibull		1	
» Bergström i Hälsingborg	1		
<i>Malmöhus län.</i>			
Herr Jönsson i Revinge			
» Nilsson i Tanga			
» Olsson i Kullenbergstorp			1
» Sköld	1		
» Andersson i Höör	1		
» Törnkvist i Bjuv	1		
» Paulsen			
» Fjellman		1	
» Månsson i Erlandsro			1
» Nilsson i Hörby		1	
Fru Nordgren	1		

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
<i>Hallands län.</i>			
Herr Henrikson			
» Lindqvist i Halmstad	1		
» Johansson i Brånalt		1	
» Uddenberg i Varberg	1		
» Andersson i Falkenberg	1		
» Larson i Tönnersa			
<i>Göteborgs stad.</i>			
Herr Röing		1	
» Kristensson i Göteborg	1		
» Lithander		1	
» Sjöström	1		
» Pehrsson i Göteborg		1	
» Hedvall	1		
» Höglund	1		
Fru Thüring	1		
Herr Almquist		1	
<i>Göteborgs och Bohus län.</i>			
Herr Andersson i Grimbo		1	
» Olsson i Broberg		1	
» Olsson i Berg			
» Osberg		1	
» Carlsson i Mölndal	1		
» Wallerius		1	
» Brännberg		1	
» Mårtenson	1		
<i>Älvsborgs län.</i>			
Herr Hallén		1	
» Danielsson		1	
» Gustafson i Kasenberg		1	
» Lindgren			
» Hansson i Trollhättan	1		
» Olsson i Mellerud	1		
» Alströmer		1	
» Ryberg		1	
» Gustafsson i Älvsered		1	
» Johansson i Väby		1	
» Petersson i Lerbäcksbym		1	
» Weijne	1		
<i>Skaraborgs län.</i>			
Herr Bengtsson i Kullen		1	
» Magnusson i Skövde		1	
» Bäcklund	1		
» Johanson i Hallagården			
» Vahlstedt	1		

Ang.
främjande av
avvikning
av viss mark.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
Herr Lundén		1	
» Anderson i Storegården		1	
» Bodén		1	
» Hedin		1	
<i>Värmlands län.</i>			
Herr Jansson i Edsbäcken		1	
» Carlsson-Frosterud		1	
» Andersson i Prästbol		1	
» Ros		1	
» Norling		1	
» Norsell		1	
» Spångberg		1	
» Björling		1	
» Eriksson i Västbro		1	
» Morfeldt		1	
<i>Örebro län.</i>			
Herr Uddenberg i Karlskoga	1		1
» Anderson i Råstock			
» Nilsson i Örebro	1		
» Ödström		1	
» Ljunggren		1	
» Öhman		1	
» Lundgren		1	
» Persson i Falla	1		
» Mogård	1		
<i>Västmanlands län.</i>			
Herr Larsson i Västerås	1		
» Lorichs		1	
» Pettersson i Köping	1		
» Eklund	1		
» Olovson i Västerås			1
» Olsson i Broddbo		1	
<i>Kopparbergs län.</i>			
Herr Eriksson i Grängesberg			1
» Jansson i Falun			
» Hansson i Bäck		1	
» Ernfors		1	
» Andersson i Rasjön			
» Pettersson i Hällbacken		1	
» Andersson i Ovanmyra		1	
» Englund		1	
» Sundström		1	
» Smedh		1	

Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
<i>Gävleborgs län.</i>			
Herr Månsson i Furuvik			1
» Sävström		1	
» Lindley		1	
» Olsson i Hov		1	
» Johansson i Kälkebo			
» Granath		1	
» Johansson i Edsbyn		1	
» Olsson i Gävle			1
» Holmström i Gävle		1	
» Herou		1	
» Högström		1	
<i>Västernorrlands län.</i>			
Herr Öberg		1	
» Johansson i Sollefteå		1	
» Vennerström		1	
» Bergström i Bäckland		1	
» Lagerkwist		1	
» Strindlund			
» Västberg		1	
» Molander		1	
» Rudén		1	
» Frost		1	
<i>Jämtlands län.</i>			
Herr Olofsson i Digernäs		1	
» Hedlund i Östersund		1	
» Hedlund i Häste		1	
» Persson i Trången		1	
» Olsson i Rödningsberg		1	
<i>Västerbottens län.</i>			
Herr Wiklund		1	
» Bäckström		1	
» Wikström		1	
» Brännström		1	
» Lindmark		1	
» Lindberg		1	
» Sandberg		1	
<i>Norrbottnens län.</i>			
Herr Hage		1	
» Nilsson i Antnäs		1	
» Lövgren i Nyborg		1	
» Dahlén			
» Samuelsson		1	
» Hedström		1	
» Grapenson		1	
Summa	69	115	9

*Ang.
främjande av
avdikning
av viss mark.
(Forts.)*

Härpå gav herr talmannen vidkommande de delar av utskottets motive-
ring å sidorna 17 och 18 samt å sidan 14, första stycket, beträffande vilka
herr Pettersson i Bjälbo under överläggningen framställt ett ändringsförslag,
propositioner först på godkännande av utskottets motivering i berörda delar
samt därefter på bifall till herr Petterssons i Bjälbo ifrågavarande förslag; och
blev utskottets motivering i oförmälda delar av kammaren godkänd.

Vidare gav herr talmannen propositioner angående andra stycket å sid. 14 i
utskottets motivering eller det stycke, som började med orden »Vad angår» och
slutade med orden »grundade förslag», nämligen dels på godkännande av ut-
skottets förslag till lydelse av berörda stycke, dels ock på bifall till det yrkande,
som under överläggningen framställt av herr Pettersson i Bjälbo beträffande
lydelsen av nämnda stycke; och fann herr talmannen den senare propositionen
vara med övertvägande ja besvarad. Herr Andersson i Prästbol begärde emel-
lertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringspropo-
sition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller det yrkande, som under överläggningen
om jordbruksutskottets utlåtande nr 45 framställt av herr Pettersson i Bjälbo
beträffande lydelsen av andra stycket å sid. 14 i utskottets motivering eller
det stycke, som börjar med orden »vad angår» och slutar med orden »grundade
förslag», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets förslag i avseende å lydelsen
av nämnda stycke.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voterings-
propositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämp-
ning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för
nej-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag i avseende å ly-
delsen av förevarande stycke.

På herr talmannens därå givna proposition blevo övriga delar av utskottets
motivering härefter av kammaren godkända.

Slutligen framställde herr talmannen proposition på bifall till utskottets
hemställan, i vad den icke kunde anses hava blivit besvarad genom kammarens
beslut i fråga om motiveringen; och beslöt kammaren i enlighet härmed.

§ 6.

*Ang. höjning
av maximi-
värdet
för jordbruks-
lägenheter
vid lån ur
egnahems-
lånefonden.*

Å föredragningslistan fanns härefter uppfört jordbruksutskottets utlåtande,
nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av maximi-
värdet för jordbrukslägenheter vid lån ur egnahemslånefonden jämte en i äm-
net väckt motion.

I en till riksdagen den 29 januari 1926 avlåten, till jordbruksutskottet hän-
visad proposition, nr 67, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt ut-
drag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit
riksdagen att godkänna sådan ändring av § 8 av de utav riksdagen antagna all-
männa villkor och bestämmelser för statens egnahemslånerörelse, att till mom.
1 av sagda paragraf skulle fogas ett tillägg av innebörd, att det skulle vara
Kungl. Maj:t obetaget att för visst län eller särskild ort medgiva låneförmed-
lare, som därom ansökte, rätt att utlämna egnahemslån för obebyggda jordbruks-

lägenheter, där lägenhetens värde överstege 15,000 kronor men icke 20,000 kronor, ävensom för bebyggda jordbrukslägenheter, där värdet överstege 12,000 kronor men icke 16,000 kronor.

*Ang. höjning
av maximivärdet
för jordbruks-
lägenheter
vid lån ur
egnahems-
lånefonden.
(Forts.)*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 359, av herr *Karlsson* i Nynäshamn, vari hemställts, att det skulle vara Kungl. Maj:ts obetaget att för visst län eller särskild ort medgiva låneförmedlare, som därom ansökte, rätt att utlämna egnahemslån för bostadslägenheter, där värdet överstege 10,000 kronor men ej 12,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade,

- 1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning; och
- 2) att ovanberörda motion, i vad den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet i sitt utlåtande anfört, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid punkten 1) hade reservation avgivits av herr *Carlström*, som yrkat avslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Carlström: Herr talman! Jag skall inte med många ord beröra den föreliggande frågan, men då jag till utskottets utlåtande fogat en blank reservation, skall jag be att få säga några ord. Då denna fråga var före i riksdagen i fjol, var jag ju ensam om att reservera mig mot en höjning av maximivärdena för jordbrukslägenheter vid lån ur egnahemslånefonden. Som vi minnas, fattade fjolårets riksdag beslut om utredning i frågan, och Kungl. Maj:ts har nu framlagt ett förslag, som går i den riktning riksdagen då begärde, d. v. s. att maximivärdena för jordbrukslägenheter skulle höjas från 15,000 till 20,000 kronor för obebyggda lägenheter och från 12,000 till 16,000 kronor för bebyggda lägenheter.

Jag skall be att få uppläsa ett par små stycken ur Kungl. Maj:ts proposition, av vilka i varje fall framgår, att det inte bara är jag, som har den meningen, att denna höjning av maximivärdena icke är nödvändig. På sid. 17 i propositionen heter det sålunda:

»Avstyrkande uttalanden hade fällts av egnahemsnämnden eller förvaltningsutskottet hos Stockholms läns, Gotlands läns, Malmöhus läns, Älvsborgs läns norra, Älvsborgs läns södra, Örebro läns, Gävleborgs läns, Västernorrlands läns och Jämtlands läns hushållningssällskap, varjämte Norrbottens läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd förklarar, utan att i övrigt yttra sig i frågan, att för länets vidkommande torde nuvarande värdemaxima vara tillräckligt höga.»

Av enskilda låneförmedlare, som uttalat sig i frågan, har exempelvis aktiebolaget Hem på landet anfört följande, som återfinnes på sid. 15 i propositionen:

»Tivivelaktigt är, huruvida bruk av sist nämnda större typ äro, annat än i undantagsfall, önskvärda. Enligt bolagets erfarenheter äro de bruk, som hava 5—7.5 hektar åker, de bäst avvägda, och många småbrukare hava också svarat, att vad som överstiger 15 tunnland åker är för mycket, om jordbruket skall kunna skötas intensivt av en man. Med 10 hektar åker bliva bruken gränsbruk, där dragarfrågan inger bekymmer, ty de äro för stora för att brukas med en dragare och för små för två dragare. Om avsikten med ett till 20,000 kronor förhöjt maximivärde är att möjliggöra bildandet av ordinära bondebruk med ett par dragare, är för de trakter, där jordpris och byggnadskostnader hålla sig vid de ovan angivna, den ifrågasatta höjningen i värdet icke till fyllest,» o. s. v.

Ang. höjning
av maximivärdet
för jordbruks-
lägenheter
vid lån ur
egnahems-
lånefonden.
(Forts.)

Här utsäges alltså, att då det gäller egnahemsbruk för en dragare, så är det maximivärde vi nu ha för högt. Jag skulle kanske icke gått upp i den här frågan, eftersom det givetvis är lönlöst att söka förmå kammaren att fatta något annat beslut än utskottet tillstyrkt. Jag skulle heller icke ha gjort det, om icke den kommitté, som haft att utreda denna fråga, hade gjort vissa uttalanden, som peka i den riktning, att egnahemsbruken helst borde utökas till att bli »ettparsbruk», som det heter. I de sakkunnigas betänkande återfinnes nämligen följande, på sid. 21 i Kungl. Maj:ts proposition intagna, yttrande:

»Dragarefrågan vällar ofta bekymmer vid de smärre jordbruken, ty för jordens ändamålsenliga brukning — särskilt om åkerjorden är styv — skulle helst påkallas två dragare, men jordbruket är för litet för hållande av mera än en. Det i dylikt fall praktiserade systemet med byte grannar emellan av dragare kan — även om det i många fall leder till gott resultat — medföra besvärligheter.»

Icke endast på denna punkt utan på flera ställen i sitt betänkande ha de sakkunniga kommit fram till samma sak, nämligen att man helst borde göra småbruken eller egnahemsbruken så stora, att man kunde använda två dragare. Jag undrar, om det egentligen kan vara riktigt att söka föra in egnahemsrörelsen på denna väg. Man säger visserligen, att med den motivering, som Kungl. Maj:it och även utskottet givit åt detta förslag, har detsamma blivit mycket mjukt lagt och endast några få småbrukare här och var i landet skola kunna komma i tillfälle att köpa så stora jordbruk som upp till 20,000 kronors maximivärde. Det kan dock ej förnekas, att man här gått in för denna princip, och av de sakkunnigas utlåtande får man faktiskt den bestämda uppfattningen, att det är meningen att söka skjuta fram frågan i denna riktning. Det är påtagligt, att låneförmedlarna litet varstades i de olika landsändarna söka få denna metod tillämpad. Jag menar, att egnahemsrörelsen från början icke var avsedd att framskapa »ettparsbruk», om jag nu skall hålla mig till dragarfrågan, utan det gällde att hjälpa de mindre bemedlade här i landet, dessa som sakna större ekonomiska resurser, men som man ville skaffa ett litet jordbruk. Och fastän det har sagts, att de små jordbruken icke äro tillräckliga att föda sin man, så har jag sett ofantligt många mindre jordbruk, som fött sin man, även om arealen icke varit så stor, att det behövs två dragare för att kunna bruka jorden.

Jag menar alltså, att med det nu föreliggande förslaget går man in för en ny princip, som innebär, att det blir större egnahem, småbruk av en större typ, som man kan säga i regel hittills icke förekommit. Men när det gäller denna större typ av småbruk, då anser jag, att man skall söka reda sig utan dessa egnahemslån. Det finns dock här i landet ofantligt många män och kvinnor av jordbrukarklassen, som böra kunna skaffa sig ett eget hem utan att komma till staten och begära, att staten skall hjälpa till. Jag tror icke, att vi här i landet kunna gå in för att hjälpa alla, som vilja ha jordbruk, och om man nu skall lämna understöd och hjälpa även det stora jordbruket, så är det en princip, som jag icke kan finna riktig.

Jag har icke kunnat underlåta att säga detta, och fastän jag finner att det icke alls finns några utsikter till att kammaren liksom i den föregående frågan om avdikningsanslaget skall svänga om och gå på bifall till reservationen, så ber jag dock, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr talman! Meningen numera med egnahemsrörelsen är att söka åstadkomma brukningsdelar av en lämplig storlek, och denna storlek borde då vara ungefär sådan, att en man skall kunna sköta jordbruket. Egna hemmen ha från början tilltagits allt för små. Enligt mitt förmenande vore det i praktiken fördelaktigt, om låneförmedlarna lämnades rörel-

sefrihet, så att de kunde lämna ut lån, då maximivärdet ligger något högre än för närvarande är fastställt. Det kan förekomma fall, då det t. ex. ligger ett jordområde kanske rätt så långt borta från annan odlingsbar mark, ett område, som har sådan storlek, att det blir för mycket för *ett* bruk enligt nuvarande bestämmelser, men för litet för att räkna till, om man delar upp området på två egna hem. Det är då fördelaktigt både för egnahemstagaren och staten, att området icke behöver delas, och under sådana förhållanden är det ju en ren fördel, att lånemaximum höjes något utöver det nuvarande.

För övrigt vill jag säga med anledning av vad herr Carlström yttrade, att visserligen är det sant, att det kan finnas personer, som med egna resurser kunna skaffa sig egna hem, men trots detta finns det alltså många som behöva det stöd staten hittills lämnat egnahemsrörelsen.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wahlstedt: Herr talman! Herr Carlström har själv framhållit, att det här förslaget icke avser att verka över allt, utan endast där hushållings-sällskapen eller t. ex. egnahemsföreningarna hava rätt att få statsanslag för beviljande av lån. Herr Carlström hävdade ju vidare den meningen, att redan nu gällande bestämmelser för erhållande av lån, när det gäller obebyggda jordbrukslägenheter, nämligen bl. a., att värdet å lägenheten icke får överstiga 15,000 kronor, mycket väl möjliggör skapandet av egna hem. Mitt anförande här skall gå ut på att bevisa, att så icke är förhållandet. Jag vill då först uttala, att jag delar herr Carlströms uppfattning därutinnan, att dessa anslag icke böra avse att skapa verkligt stora jordbruk, där det t. ex. erfordras ett par dragare. Jag vill nu icke disputeras med herrarna från Skåne eller herrarna från Norrland, om vad det i dessa delar av landet kostar att bebygga ett jordbruk, utan jag vill hålla mig till vad det kostar att bebygga dylika jordbrukslägenheter på den ort, där jag är hemma, och där jag följaktligen känner till förhållandena. Jag vill påstå, att man med det maximibelopp, som nu är gällande, och de lån, som på grund härav kunna erhållas, icke kan bebygga ett jordbruk, som innefattar större areal än ungefär 10 tunnland och knappast det. Om man i vår bygd köper t. ex. 10 tunnland jord och betalar ett pris av 450 kronor per tunnland, så erfordras ju härför 4,500 kronor. Det belopp, som man sedan har för bebyggandet, blir då 10,500 kronor, om hela kostnadssumman går till 15,000 kronor. Jag vågar härvidlag påstå, att man icke ens med detta belopp kan bebygga ett eget hem av nämnd storlek. Men även om så vore fallet, får ju låntagaren icke mer än $\frac{5}{6}$ av detta belopp d. v. s. 12,500 kronor. Han har då först att anskaffa ytterligare 2,500 kronor, och dessutom skall han anskaffa pengar till kreatur och inventarier. Om han nu i stället skulle få det lånebelopp, som man nu föreslår här, nämligen ett belopp beräknat å ett maximivärde av 20,000 kronor, när det gäller obebyggda lägenheter, skulle han t. ex. kunna köpa 17 tunnland jord och med det pris per tunnland, som jag nyss kalkylerade med, eller 450 kronor blir det en summa av 7,650 kronor, och då skulle återstå för byggnadskostnaderna ett belopp av 12,350 kronor. Jag vågar påstå, att detta belopp 12,350 kronor icke är för högt, när det gäller att bebygga dylika lägenheter utan snarare för lågt. Maximilånebeloppet för en jordbrukslägenhet av detta värde eller kronor 20,000 skulle då bli 16,666 kronor. Det återstår då i alla fall för vederbörande att i detta fall anskaffa 3,334 kronor plus ett belopp för täckande av inventariestkostnaderna. Jag hörde icke, om herr Carlström i sitt anförande framkom med samma påstående, som han gjorde i utskottet, nämligen att det skulle vara svårare för låntagaren att utgöra den högre annuitet, som han får betala, om han tar det högre lånet, än den lägre annuitet, som han får betala, om han tar det lägre lånebeloppet. I det sistnämnda fallet, då det gällde ett jordbruk på 17 tunnland med ett

Ang. höjning av maximivärdet för jordbrukslägenheter vid lån ur egnahems-lånefonden.
(Forts.)

Ang. höjning
av maximi-
värdet
för jordbruks-
lägenheter
vid lån ur
egnehems-
lånefonden.
(Forts.)

kostnadsmaximum på 20,000 kronor och ett lånemaximum på 16,666 kronor, skulle annuiteten, sedan amorteringen börjat, bliva 845 kronor. I det förra fallet, d. v. s. när det gällde ett jordbruk om 10 tunnland och en kostnad på 15,000 kronor, skulle annuiteten, sedan amorteringen börjat, bliva 674 kronor. Skillnaden mellan dessa båda annuiteter är alltså 174 kronor. Det är väl självklart att en person, som äger 17 tunnland, har lättare att betala 845 kronor än en person, som endast äger 10 tunnland har att betala 671 kronor. Jag anser alltså, att det finnes större möjlighet för en jordbrukare att klara sig med det högre lånebeloppet än med det lägre under förutsättning givetvis, att det gäller en skötsam person.

På grund av det nu anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Linders**: Herr talman! Debatten i den föreliggande frågan giver mig endast anledning att yttra några få ord. Den moderna egnahemsrörelsen har från början varit inriktad på att förse landet med alltför små och osjälvständiga jordbruk. Det är ett fel, som har iakttagits mer än en gång, och man har från olika håll sökt att förbättra förhållandena. Gång efter annan har beslut fattats i riktning att åstadkomma mera självständiga och större jordbruk, som kunna giva självförsörjning och sysselsättning för en småbrukare och, så vitt möjligt, även för hans familj. Jag tror, att den utvecklingslinjen har varit sund och riktig, och det är säkerligen ingen, som vill ha den utvecklingen ogjord. Det nu föreliggande förslaget tar ju icke något längre steg i samma riktning. Jag vill dock säga, att föreliggande förslag i sig innebär en komplettering till de förutvarande bestämmelserna, som kan vara av betydelse. Jag tror, att den kompletteringen också är behövlig, och jag tror icke, i motsats till vad reservanten här uttalat, att det är förenat med någon fara att taga det steget, som här är föreslaget, och som är förordat av utskottet. De förmåner, som innebäras i detta förslag, komma säkert icke att missbrukas.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande punkten 1), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt, dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan i förevarande punkt av kammaren bifallen.

Vidare blev på herr talmannens därå framställda proposition utskottets under punkten 2) gjorda hemställan likaledes av kammaren bifallen.

§ 7.

Vid härfå skedd föredragning av andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående åtgärder till vinnande av ett bättre undervisningsresultat vid folkskolor av B-, C- och D-formerna biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 8.

Ang.
ifrågasatt
reformerat
stavningsätt.

Vidare upptogs till behandling andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande av ett enhetligt förslag till en reformerad, praktisk och lättlärd stavning m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 335, hade herr *Hage* föreslagit, att riksdagen måtte besluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета ett enhetligt förslag till en reformerad, praktisk och lättlärd stavning samt, sedan detta förslag blivit färdigt, vidtaga de åtgärder, vartill detsamma kunde föranleda.

Ang.
ifrågasatt
reformerat
stavningssätt.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Häremot hade herrar *Wagnsson* och *Englund* reserverat sig.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga, att man måste känna sig något litet vemodig, när man ser detta utskottsutlåtande. Det var ju dock så, att jag 1919 väckte en motion, som gick i samma riktning som den jag nu framfört, om åstadkommande av en lättlärd och ljudenlig stavning, och att motionen då tillstyrktes av ett enhälligt utskott, som föreslog utredning. Andra kammaren beslöt då utan debatt att uttala sig för en utredning i frågan.

Jag skulle tro, att samma skäl, som då talade för en utredning, föreligga även i dag. Det är verkligen så, som skolöverstyrelsen erkänner, att stavningssättet lider av inkonsekvenser och därför är ganska svårlärt. Till belysning därav skall jag be att få omtala, att en sakkunnig person häromdagen talade om för mig något som jag sannerligen inte visste förut, nämligen att sj-ljudet nu stavas på 20 olika sätt. En stavning, som är så beskaffad, kan man väl eo ipso säga vara svårlärd. Fortfarande äro ju dessutom en massa märkvärdiga bestämmelser gällande beträffande tj-ljudets stavning, som ju är något mycket svårlärt. Jag var en gång i min ungdom i en skola och hörde på hur läraren traggade med pojkarne för att de skulle lära sig skillnaden mellan *kära* och *tjära*. Det var då en liten pojke som sade, att när man »*kärar*» barn så gör man det med *k*, men när man *tjärar* båtar så gör man det med *tj*.

Men låt mig anförä ytterligare några exempel! Hur omotiverat är det icke att fortfarande stava ordet *hjärta* med *hj*, orden *ljud* och *ljuv* med *lj* samt ordet *djävul* med *dj*. Nu för tiden säger väl folk i allmänhet inte längre *djävul* utan *jävul*. Men varför stavar man nu på detta sätt? Jo, därför att en gång i världen, för många hundra år sedan, sade man *ljuv* och inte *juv*. Och på den tiden sade man *hjärta* och inte *järta*; men nu för tiden säger man *juv* och *järta*. Varför skall man då i dessa ord ha kvar *l* och *h*? Det blir ju inte då någon förnuftig mening med stavningen.

Nu säger kanske någon: Men det är väl ingen olägenhet förenad med den nu tillämpade stavningen? Jo, därmed äro olägenheter förenade på det sättet, att man liksom delar upp nationen — gränserna äro visserligen därvidlag något svävande — i en stavningskunnig del och en icke stavningskunnig del. Den senare delen får verkligen ett visst klassmärke över sig. Mången gång när man tager emot ett brev från en person, som icke kan stava ordentligt, är det inte så lätt att kunna undgå en viss motvilja mot denne person. Han blir rent av deklasserad i ens uppfattning.

Det jag nu sagt är emellertid inte det viktigaste. Det förhåller sig också så, att om stavningen är svårlärd, så måste man för dess inlärande använda ett större antal timmar än man skulle behöva med en lättare. Detta måste då innebära, *nationalekonomiskt* sett, att man belastar samhället med improduktiva utgifter i onödan. Om man har en lättlärd stavning, kan man använda dessa mer-timmar, om jag så får säga, som erfordras för inlärande av den mera svårlärda stavningen, till inlärande av en hel del andra saker. Denna fråga har alltså en nationalekonomisk sida. Det är min alldeles bestämda uppfattning.

Nu säger utskottet emellertid, att varje ändring av stavningen medför en del

Ang.
ifrågasatt
reformerat
stavningssätt.
(Forts.)

kostnader, utgifter för anskaffande av nya läroböcker m. m. sådant. Beträffande detta skulle jag först vilja säga, att om vi nu uttala oss för en utredning om saken, så dröjer det naturligtvis några år, innan förändringen blir genomförd. Den befarade utgiften ligger således en bit in i framtiden. Dessutom kan man mycket väl ordna saken så, att under en viss övergångstid böcker med den gamla stavningen också få användas. Jag vill alltså för min del säga, att den av utskottet anförda synpunkten i denna del icke betyder så synnerligen mycket. Det är icke alls nödvändigt att tvinga alla människor att tillämpa nystavning, utan det viktigaste är, enligt mitt förmenande, att de, som börja lära sig skriva och läsa, få möjlighet att använda en mera lättlärd stavning. I sammanhang med vad jag nyss sade, vill jag framhålla, att även om en omändring av stavningssättet drager med sig vissa merkostnader för anskaffande av nya böcker, så är dock denna kostnad blott en *engångskostnad*, under det att ett bibehållande av den gamla stavningen medför ökade kostnader *varje år* på grund av nödvändigheten att, som jag sade, använda ett större antal timmar till inlärandet av den svårärdare stavningen. Jag tror, att riktigheten av detta resonemang icke kan bestridas. Det är naturligt, det är med andra ord rena matematiken.

Utskottet uttalar vidare, att man icke skall åstadkomma sådana här förändringar alltför ofta. Jag vill då säga, att mellan den senaste förändringen, som skedde 1906, och den närmast föregående förändringen av stavningen, vilken skedde 1889, förflöto endast 17 år. Nu ha redan 20 år gått, sedan 1906 års stavningsreform genomfördes. Om utredning blir beslutad, kommer det säkerligen att förflyta 23 år, från 1906 räknat, eller mer innan nästa stavningsreform är genomförd. Då tycker jag inte att man kan säga, att det blir alltför tätt på varandra kommande stavningsreformer, om riksdagen nu skulle skriva och begära en utredning i denna fråga.

Nu har man vidare resonerat så, att i fall det nu skall åvägabringas en ändring i stavningen, så får denna inte bli alltför radikal; den får inte gå så långt t. ex., att man ersätter sj-ljudet med en enda bokstav. Det skulle nämligen kunna tänkas att man med ett enda nytt ljudtecken, en särskilt konstruerad bokstav, betecknade detta ljud, vilket skrives, som jag omnämnde, på tjugu olika sätt. Huruvida ändringen skall gå så långt, det blir utredningens sak att angiva. Man kan helt säkert med lugn överlämna åt en blivande utredning denna och andra detaljer. Det är alldeles givet, att vid en sådan utredning alla möjliga synpunkter i frågan skola få göra sig gällande.

Med denna korta motivering, som visar hur jag ser saken, skall jag be att få yrka bifall till motionen.

Herr Lindmark: Herr talman, mina damer och herrar! Det är inte mindre än tre gånger herr Hage motionerat i denna fråga. Det skedde först år 1919; år 1920 följde en liknande motion som den tidigare väckta och nu 1926 ha vi förslaget på nytt till prövning av riksdagen. Man skulle vilja fråga sig, vad som är närmaste orsaken till att herr Hage är så intresserad av denna fråga. Jag skulle vilja söka förklaringen däri, att en radikal stavningsreform tillhör herr Hages ungdomsideal. Det var en tid, då herr Hage genomdallrades av stora önskemål om att reformera samhället. Han tänkte på republik, han tänkte på allmän rösträtt, han tänkte på kvinnans likställighet med mannen, och han tänkte på en radikal stavningsreform. När allt detta genomförts, skulle det bli sol och ljus över tillvaron i landet. Herr Hage har verkligen lyckats i en del punkter. Kvinnans rösträtt är införd, kvinnans likställighet med mannen i övrigt har också gjort sitt segertåg i landet. Den allmänna rösträtten är vunnen. Varför då inte också en riktigt ordentlig radikal, ljudenlig stavningsreform?

Utskottet har emellertid allvarligt behandlat denna motion. Utskottet har funnit anledning inhämta yttranden från olika håll: svenska akademien, skolöverstyrelsen samt professorerna i nordiska språk och svenska språket vid universitetet i Uppsala och Lund och vid högskolan i Göteborg. Det genomgående draget i de avgivna yttrandena är avstyrkande. Så t. ex. uttalar svenska akademien bl. a. följande: »Det kan svårligen anses välbetänkt att, så kort tid efter det att en ganska omfattande ortografisk reform företagits och innan den ens hunnit fullt genomföras, sätta igång en ny reform på samma område.»

Herr Hage var inne på den nationalekonomiska sidan. Beträffande den saken framhåller svenska akademien, att även ur rent ekonomisk synpunkt starka skäl tala emot att helt kort efter genomförandet av en reform, som måste föranleda många viktiga ändringar i hela vår stora skolbokslitteratur, åter igen och i långt vidsträcktare mån framtinga ändringar i denna litteratur.

Det enda yttrande, som gått i tillstyrkande riktning, är det från skolöverstyrelsen. Men även denna synes ganska tvehågsen och anför bl. a. i sitt yttrande, att det, sedan denna fråga senast var föremål för riksdagens behandling, icke inträffat något, som visat, att det vare sig inom undervisningens område eller eljest skulle förefinnas någon mera utbredd opinion för en dylik reform. »Det förefaller i stället», heter det, »som om det rådde en allmän önskan, att det lugn, som nu synes hava inträtt i fråga om rättstavningen, måtte få äga bestånd.»

Professorerna v. Friesen och Hesselman yttra bl. a.: »Det torde vara behöfligt att, innan ett reglementerande från myndigheternas sida ifrågasättes, språkmän och pedagoger förberedelsevis mera ingående diskuterat och undersökt möjligheterna för sådana nya ändringar än vad hittills varit fallet. I själva verket har någon diskussion i dessa frågor sådan som den som föregick reformen av 1906 sedan dess knappast förekommit och någon allmän opinion för ytterligare reformer vare sig inom fackkretsar eller bland allmänheten har icke gjort sig hörd.»

Professorerna Hellquist och Olson uttala, att efter de ganska betydande ändringar i stavsättet, som ägt rum under de senaste decennierna och som funnit ett auktoritativt uttryck i svenska akademiens ordlista av år 1923, det för närvarande ej finnes tillräckliga skäl för genomförandet av nya genomgripande reformer i fråga om rättstavningen.

Professor Lindroth yttrar: »Det synes mig rätt ovisst, om tiden är inne att redan nu införa ytterligare reformer, ja om sådana av mer genomgripande natur överhuvud böra komma i fråga inom en närmare framtid.»

Professor Beckman avslutar sitt yttrande på följande sätt: »Såvitt jag kan bedöma, råder intet så allmänt missnöje med nu rådande förhållanden, att dylika vittgående förslag skulle ha nämnvärd utsikt att vinna majoritet.»

En reform av stavningssättet är givetvis icke endast av nationalekonomisk betydelse utan har också mycket stor betydelse, då det gäller den enskildes ekonomi. Helt nyligen har centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläroreförening avlåtit en skrivelse till förläggarna av läroböcker, vari framhålles, att förändringar ej utan bestämda och tvingande skäl måtte vidtagas, emedan dessa förändringar skulle nödvändiggöra, att skolbarnen skulle nödgas köpa de nya förändrade läroböckerna. Förändrade upplagor borde påkallas endast av större förändringar. I skrivelsens fortsättning framhålles, att bland lärare och föräldrar råder starkt missnöje med de rådande missförhållandena. »För skolan och skolarbetet», heter det, »ha sålunda stora svårigheter vållats därav, att en mängd läroböcker, ofta med mycket korta mellanrum, utkommit i s. k. förändrade upplagor, varigenom komplettering och nyanskaffning blivit i hög grad försvårade i skoldistriktet.» Så klagar man redan nu, ehuru ingen stor stavningsreform är för handen. Det är klart, att skulle här bli en större stav-

*Ang.
ifrågasatt
reformerat
stavningssätt.
(Forts.)*

Ang.
ifrågasatt
reformerat
stavningsätt.
(Forts.)

ningsreform genomförd, så skulle det bli en massa omtryckningar. Man kan ju säga, att det blir förläggarnas sak att taga förlusten, men vi må vara förvisade om, att det ytterst blir allmänheten, föräldrarna, som få betala den förlusten. Ty när man skall på bokförläggarghåll röra sig med så osäkra saker som läroböcker, vilka gång efter annan skola ändras, måste förläggarna se till, att ett pris, som åsättes en bok, är tillräckligt högt, så att de gardera sig för sådana förluster. Nej, konsekvenserna av dessa reformer äro såväl national-ekonomiskt som för den enskilde av besvärande beskaffenhet, och det är givetvis önskvärt, att vi inte alltför ofta inlåta oss på sådana här spörsmål.

För utskottet hava de ekonomiska konsekvenserna av en sådan reform varit det avgörande. Det har emellertid också framhållits i de flesta av de infordrade yttrandena, att det här i landet icke föreligger en allmän opinion med krav på en stavningsreform. Icke bland fackmännen, icke bland pedagogerna och icke bland allmänheten, tidningspressen däri inberäknad, förefinnas några krav i sådant avseende, och följaktligen är icke den allmänna opinionen mogen för ett tillmötesgående av motionärens önskemål. På grund av dessa starka skäl har utskottet hemställt om avslag å motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall inte säga många ord. Utsikterna att få igenom någonting denna gång äro ju mycket små. Jag skall därför inskränka mig till att ge några korta repliker till den föregående ärade talaren.

Först vill jag då säga, att jag tycker, att det är bra liten idé att, såsom han gjorde i början av sitt anförande, söka konstruera upp ett sammanhang mellan denna sak och politisk radikalism i allmänhet. Denna sak är en ren lämplighetsfråga. Det finns högermän, som äro mycket intresserade av denna reform, och det finns högermän, som äro emot densamma. Likaså finns det socialdemokrater, som äro för den, och socialdemokrater, som äro emot den. Ståndpunktstagandet i denna fråga har alltså inte något som helst sammanhang med den omständigheten, huruvida en person har en viss radikal inriktning eller inte i sin allmänna åskådning. Utan saken är, som sagt, helt enkelt en lämplighetsfråga.

Jag måste vidare säga, att jag observerade, att den föregående talaren inte vågade sig in på att bemöta vad jag yttrade om den nationalekonomiska sidan av denna sak. Han sade visserligen, att denna reform, om den genomfördes, skulle ha vissa ekonomiska konsekvenser, att den skulle medföra vissa kostnader för läroböcker o. s. v. Men detta bemötte jag redan i mitt första anförande på det sättet, att jag sade, att en merkostnad, som kommer *en* gång, dock inte är så farlig som en ständigt, år efter år återkommande ekonomisk börda för samhället. Och ingen i denna kammare lär kunna förneka, att en svår stavning nödvändiggör ett större antal timmar för inlärandet, vilket återigen medför ökade kostnader för det allmänna. Den saken kommer man inte ifrån.

Vidare har det sagts, att här finns ingen allmän opinion för saken. Ja, jag skall gärna erkänna, att omkring år 1906, då den senaste reformen på området genomfördes, opinionen kanske var något starkare. Men någon synnerligen stark opinion fanns inte på den tiden heller. Det oaktat ansåg man på ledande håll och, där man kände till saken, anledning föreligga att vidtaga de ändringar, som då genomfördes, varigenom man t. ex. tog bort bokstaven *h* i ordet *vit*. Nu stavar man ju inte *hvit* utan *vit*. Men om man kunde ta bort *h* i *vit*, varför skall man då inte kunna ta bort *l* i *ljuv*? Det finns ingen anledning — för att nu taga ett enda exempel — att bibehålla *l* i *ljuv*, när man strukit *h* i *vit*. Jag menar alltså, att man, om man vill vara konsekvent, har anledning att fullfölja den reform, som inleddes 1906. Och då det nu förflutit

inte mindre än 20 år sedan dess, så kan man inte säga, att den nya stavningen existerat så kort tid, att man därför har anledning att gå emot motionen.

Jag skall inskränka mig till detta och ber att fortfarande få yrka bifall till motionen.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vissa ändringar i förordningen den 5 maj 1882 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 187, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 4, 6 och 12 i förordningen den 5 maj 1882 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklaring, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utlåtandet intaget förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 4, 6 och 12 i förordningen den 5 maj 1882 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg.

Det av utskottet framlagda lagförslaget överensstämde med Kungl. Maj:ts utom i avseende å § 12.

Åt sistnämnda paragraf hade i Kungl. Maj:ts förslag givits denna lydelse:

§ 12.

Kyrkofullmäktiges förhandlingar skola vara offentliga; dock kunna fullmäktige för någon särskild fråga besluta, att överläggning skall hållas inom lyckta dörrar.

Vid kyrkofullmäktiges sammanträden äger kyrkonämndens ordförande, även om han icke är kyrkofullmäktig, att vara tillstädes och i överläggningarna, men ej i besluten, deltaga.

Är ingen av kyrkoherdarna i stadens territoriella församlingar ledamot av fullmäktige eller ordförande i kyrkonämnden, äger domkapitlet utse en av kyrkoherdarna att vid fullmäktiges sammanträden vara tillstädes med den befogenhet, som enligt andra stycket tillkommer kyrkonämndens ordförande.

Utskottets förslag till paragrafens avfattning skilde sig från Kungl. Maj:ts däri, att utskottet för tredje stycket föreslagit följande lydelse:

Samma befogenhet tillkommer ordföranden i territoriell församlings kyrkoråd beträffande fråga, som angår församlingen.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Gustav W. Hansson, Larsén, Sävström, Vännerström, Karlsson* i Vadstena, *Sjöström* och *Fast*, vilka ansett, att Kungl. Maj:ts förslag bort oförändrat tillstyrkas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

*Ang.
ifrågasatt
reformerat
stavningssätt.
(Forts.)*

*Om
ändringar i
förordningen
angående
kyrkofull-
mäktige och
kyrkonämnd
i Göteborg.*

*Om
ändringar i
förordningen
angående
kyrkofull-
mäktige och
kyrkonämnd
i Göteborg.*

(Forts.)

Herr **Sjöström**: Herr talman! Det ärende, som nu föreligger till behandling, har tillkommit med anledning av en riksdagsskrivelse på sin tid, vari begärdes utredning om införande av proportionellt valsätt vid val av kyrkofullmäktige i Göteborg, den enda plats i vårt land, som har en representativ institution för ifrågavarande ändamål. Till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t fullgjort detta uppdrag, och resultatet föreligger här i form av en kungl. proposition i ämnet. Av propositionen framgår ju, att Kungl. Maj:t haft ärendet ute på remiss hos åtskilliga institutioner, däribland även den, som kan anses vara den mest sakkunniga och intresserade, nämligen kyrkofullmäktige själva i Göteborg. Alla de hörda institutionerna ha tillstyrkt förslaget, sådant det föreligger i propositionen. Emellertid har konstitutionsutskottets majoritet ansett sig icke kunna helt följa Kungl. Maj:t utan i § 12 föreslagit en förändring. Kungl. Maj:t har för säkerställande av det prästerliga inslaget i kyrkofullmäktiginstitutionen ansett tillräckligt att bestämma, att, därest ingen prästman skulle vara vald till ledamot av fullmäktige, domkapitlet skulle äga utse en prästman att deltaga i förhandlingarna, dock icke med rösträtt. Jag anser för min del, att detta innebär en mycket lycklig lösning av frågan om tillgodoseende av behovet av prästerlig sakkunskap inom kyrkofullmäktige. Utskottsmajoriteten har däremot ansett, att detta icke vore det riktiga, utan i stället föreslagit en bestämmelse av innebörd, att samma befogenhet, som enligt § 12 tillkommer kyrkonämndens ordförande, även om han icke är kyrkofullmäktig, att vara tillstädes och i överläggningarna men ej i besluten deltaga, skulle tilläggas ordföranden i vederbörande kyrkoråd beträffande fråga, som angår församlingen. Om något sådant skulle inträffa, som att ingen prästman bleve vald till ledamot av kyrkofullmäktige, skulle resultatet av den av utskottet förordade bestämmelsen kunna bliva, att inte mindre än nio präster skulle, ehuru icke ledamöter, komma att deltaga i kyrkofullmäktiges sammanträden. För min del anser jag, och framför allt anse kyrkofullmäktige själva hemma i Göteborg, att någonting sådant inte kan vara riktigt.

Jag skall inte vidare utlägga saken. Men då jag fått personlig kännedom om att kyrkofullmäktige, såsom denna institution nu är sammansatt, själva äro missnöjda med den av konstitutionsutskottet föreslagna ändringen, får jag, herr talman, hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Då konstitutionsutskottet har gjort denna ändring i Kungl. Maj:ts förslag, så har detta föranletts av en helt annan synpunkt än den, som den siste ärade talaren framförde. Det har inte i första hand varit fråga om att tillföra kyrkofullmäktige prästerlig sakkunskap, utan syftet har varit att åstadkomma kontakt mellan vederbörande församlings kyrkoråd och kyrkofullmäktige, en kontakt, icke beroende av tillfälliga val utan bestämd i lagen. Nu är det så, att enligt de allmänna bestämmelserna är vederbörande kyrkoråd den instans, som i första hand bereder församlingens ärenden. För dessa ärendens noggranna behandling inom kyrkofullmäktige är det därför ur församlingens synpunkt av intresse att inom kyrkofullmäktige finnes en representant för kyrkorådet vid ifrågavarande ärendes behandling. Det är i regel kyrkorådets ordförande, som under ämbetsmannaansvar har denna beredning om hand, varför plats synes böra beredas honom att föra församlingens och kyrkorådets talan i frågor som röra församlingen. Det är detta, som varit utskottets synpunkt. Läget är ju sådant i synnerhet vid proportionellt valsätt, att den situationen kanske kan inträffa, att rent av ingen ledamot av kyrkorådet kommer att sitta i fullmäktige. Denna synpunkt har beaktats i fråga om kyrkonämnden, ty det är föreskrivet, att en ledamot av kyrkorådet skall av kyrkofullmäktige utses att ingå i nämnden, men det är ingenting sagt om att denna ledamot, vilken icke behöver till-

höra kyrkofullmäktige, sedan skall ha tillfälle att inom fullmäktige föra vederbörande församlings talan.

Det är som sagt denna synpunkt, som varit avgörande för konstitutionsutskottet, och med hänvisning till det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Fast**: Herr talman! Herr Pehrsson i Göteborg anförde, att det varit enbart synpunkten av församlingarnas intresse, som varit avgörande för utskottet, då det föreslagit denna ändring i Kungl. Maj:ts proposition. Jag tror emellertid, att de fall, som här konstruerats upp, äro mera tänkta än verkligen i praktiken förekommande. Ty man torde väl med tämligen stor säkerhet kunna gå ut ifrån, att kyrkoråden bli företrädda i kyrkofullmäktige. Därom behöves nog inte råda någon tvekan. Och även om i något enstaka fall en sådan nästan uteslutande teoretisk situation skulle inträffa i praktiken, så torde det inte möta någon svårighet för en ledamot av kyrkofullmäktige, som under verkligt ansvar har åtagit sig denna syssla, att skaffa sig den sakkunskap, som kan vara erforderlig. Detta är inte bara möjligt utan rent av en skyldighet för honom. Ett biträdande av utskottets förslag skulle åstadkomma ett ganska egendomligt läge. Man har visserligen velat inskränka rätten för dessa representanter för kyrkoråden att deltaga i fullmäktiges överläggningar till behandlingen av frågor, som röra vederbörande församlingar. Men det är ganska svårt att föreställa sig, att man skulle kunna uppgöra sådana föredragningslistor att de olika ärendena på detta sätt avgränsades från varandra. Utan det blir väl på det sättet, att på föredragningslistorna förekomma dels ärenden, som röra enbart en eller annan församling men dels också ärenden, som röra samtliga församlingar. Ofta bleve det även ganska svårt att avgöra, huruvida ett ärende vore av beskaffenhet att avse en församling, flera församlingar eller samtliga församlingar. Jag vet inte, vem som skulle lösa den tvisten. Man får ju hoppas, att den icke skall behöva uppkomma.

Om det inte varit så, att första kammaren redan tagit utskottets förslag, skulle det varit åtskilligt att anföra i denna sak. Nu torde det kanske vara onödigt och olämpligt. Jag vill bara slutligen framhålla, att vad som här enligt utskottets förslag skulle bestämmas för Göteborg, det kan man mycket väl tänkas komma att avböja, när motsvarande författningar skola utfärdas för t. ex. Stockholm eller Malmö. Det skulle då bli en ganska brokig karta ifråga om föreskrifterna för kyrkofullmäktige. Jag skulle verkligen för mitt vidkommande tro, att man på andra håll inte skulle vilja vara med om en sådan här anordning. För övrigt har ju icke heller från Göteborg något krav i sådant avseende förmärkts. Utskottet har enligt mitt förmenande här varit alldeles för välvilligt. Det har här icke förelegat sådana verkliga saksakäl, som böra finnas för att man skall gå till ändring av ett förslag, som är så väl utrett som detta.

Jag yrkar, herr talman, bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet avlättna proposition; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Pehrsson i Göteborg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller Kungl. Maj:ts i konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 24 behandlade proposition, röstar

Ja;

*Om
ändringar i
förordningen
angående
kyrkofull-
mäktige och
kyrkonämnd
i Göteborg.*

(Forts.)

Om
ändringar i
förordningen
angående
kyrkofull-
mäktige och
kyrkonämnd
i Göteborg.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 81 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit Kungl. Maj:ts i ämnet avlättna proposition.

§ 10.

Vid härefter punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till akademien för de fria konsterna biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 11.

Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.

Slutligen företogs till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till de allmänna läroverken jämte två i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen avlåtten, den 25 februari 1926 dagtecknad proposition, nr 200, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

ej mindre medgiva, att

dels Kungsholmens realskola i Stockholm finge enligt i statsrådsprotokollet angiven plan från och med höstterminen 1926 utvidgas till ett fullständigt högre allmänt läroverk med såväl fyraårigt latin- och realgymnasium som treårigt latin- och realgymnasium under villkor, att Stockholms stad åtog sig att före den 1 april 1927 påbörja sådana omändrings- och utvidgningsarbeten å det nuvarande läroverks huset, som av Kungl. Maj:t godtoges, att före början av höstterminen 1928 hava slutfört dessa arbeten, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, om hinder förelegat för staden att inom sålunda föreskriven tidpunkt hava fullbordat arbetena, medgiva förlängning av tiden, att tillhandahålla bostad eller i vederbörlig ordning bestämd hyresersättning åt rektor samt att, intill dess av gymnasiets tillkomst föranledd ändring och utvidgning av läroverks huset kunde till fullo tagas i bruk, tillhandahålla lämpliga provisoriska lokaler,

dels — under förutsättning att Stockholms stad iklädde sig de skyldigheter, som i sådant hänseende vore föreskrivna i kungörelsen den 5 juli 1923 (nr 321) angående rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde å gymnasiet vid allmänt läroverk — kvinnliga lärjungar finge erhålla tillträde till gymnasiet i enlighet med de närmare grunder, som Kungl. Maj:t ägde föreskriva,

dels en av de nuvarande parallellavdelningarna å gymnasiet vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm finge successivt ombildas till latinalgymnasium, vilken ombildning skulle taga sin början höstterminen 1926;

än även

dels för ökning av de i reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingående anslagsposterna till arvoden till biträden å rektorsexpeditionerna och

till arvoden åt skolläkare med respektive 300 kronor och 200 kronor, för bestridande av andra med nyss omnämnda utvidgning av Kungsholmens realskola förenade kostnader, för upprättandet av sex nya ordinarie lektorsbefattningar vid de allmänna läroverken, för ombildning av en ämnesläraresbefattning vid statens samskolor till adjunksbefattning samt för upprättandet vid Jakobs realskola i Stockholm av en ordinarie gymnastiklärarbefattning höja det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken från dess nuvarande belopp, 6,639,871 kronor, till 6,681,700 kronor, eller med 41,829 kronor,

Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

dels för budgetåret 1926—1927 anvisa till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 634,400 kronor,

dels ock för budgetåret 1926—1927 anvisa till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 70,100 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två inom första kammaren väckta motioner, nämligen:

nr 284 av herr *K. G. Westman*, som hemställt, att riksdagen måtte lämna Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad den avsåge omorganisation av Kungsholmens realskola till gymnasium, utan bifall; och

nr 276 av herr *Karl Johan Ekman*, som föreslagit, att riksdagen ville besluta sådana ändringar i Kungl. Maj:ts förslag rörande Kungsholmens blivande läroverk, att gymnasiet såväl på latin- som reallinjen bleve fyraårigt med därav följande konsekvenser i fråga om lärarepersonal, lokalutrymme och kostnader m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) dels med bifall till motionen I: 284 avslå Kungl. Maj:ts förslag angående utvidgning av Kungsholmens realskola i Stockholm till ett fullständigt högre allmänt läroverk, dels ock avslå motionen I: 276;

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag angående tillträde för kvinnliga lärjungar till det ifrågasatta gymnasiet;

c) medgiva, att en av de nuvarande parallellavdelningarna å gymnasiet vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm finge successivt ombildas till latinalgymnasium, vilken utbildning skulle taga sin början höstterminen 1926;

d) för upprättande av fyra nya ordinarie lektorsbefattningar vid de allmänna läroverken, för ombildning av en ämnesläraresbefattning vid statens samskolor till adjunksbefattning samt för upprättande vid Jakobs realskola i Stockholm av en ordinarie gymnastiklärarbefattning höja det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken från dess nuvarande belopp, 6,639,871 kronor till 6,666,066 kronor, eller med 26,195 kronor;

e) för budgetåret 1926—1927 anvisa till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 624,500 kronor; och

f) för budgetåret 1926—1927 anvisa till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 70,100 kronor.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Oscar Olsson*, *Petrén* och *Pauli*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å ovanberörda motioner medgiva, att Kungsholmens realskola i Stockholm finge enligt i stats-

Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

rådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 25 februari 1925 angiven plan från och med höstterminen 1926 utvidgas till ett fullständigt högre allmänt läroverk med såväl fyraårigt latin- och realgymnasium som treårigt latin- och realgymnasium under villkor, att Stockholms stad åtog sig *att* före den 1 april 1927 påbörja sådana omändrings- och utvidgningsarbeten å det nuvarande läroverkshuset, som av Kungl. Maj:t godtoges, *att* före början av höstterminen 1928 hava slutfört dessa arbeten, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, om hinder förelegat för staden att inom sålunda föreskriven tidpunkt hava fullbordat arbetena, medgiva förlängning av tiden, *att* tillhandahålla bostad eller i vederbörlig ordning bestämd hyresersättning åt rektor *samt att*, intilldess av gymnasiets tillkomst föranledd ändring och utvidgning av läroverkshuset kunde till fullo tagas i bruk, tillhandahålla lämpliga provisoriska lokaler;

b) medgiva, att — under förutsättning att Stockholms stad iklädde sig de skyldigheter, som i sådant hänseende vore föreskrivna i kungörelsen den 5 juli 1923 (nr 321) angående rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde å gymnasiet vid allmänt läroverk — kvinnliga lärjungar finge erhålla tillträde till gymnasiet i enlighet med de närmare grunder, som Kungl. Maj:t ägde föreskriva;

c) -----;

d) för ökning av de i reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingående anslagsposterna till arvoden till biträden å rektorsexpeditionerna och till arvoden åt skolläkare med respektive 300 kronor och 200 kronor, för bestridande av andra med nyss omförmälda utvidgning av Kungsholmens realskola förenade kostnader, för upprättandet av sex nya ordinarie lektorsbefattningar vid de allmänna läroverken, för ombildning av en ämneslärarinnebefattning vid statens samskolor till adjunksbefattning samt för upprättandet vid Jakobs realskola i Stockholm av en ordinarie gymnastiklärarbefattning höja det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken från dess nuvarande belopp, 6,639,871 kronor, till 6,681,700 kronor, eller med 41,829 kronor;

e) för budgetåret 1926—1927 anvisa till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 634,400 kronor; och
f) -----;

av herr *Rydén*;

av herr *Kristensson* i Göteborg; samt

av herr *Jonsson* i Eskilstuna.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! Frågan om Kungsholmens gymnasium är en rätt gammal fråga. Det har hänt sig så, att jag personligen två gånger haft att taga ståndpunkt i den. Första gången, år 1920, drog departementschefen tillbaka en utlovad proposition, därför att det ansågs, att den skulle föregripa ett ordnande i framtiden av skolförhållandena här i Stockholm. Och nu i år avstyrker riksdagens statsutskott samma gymnasium, därför att det anser, att det skulle föregripa ett framtida ordnande av skolförhållandena inte bara i Stockholm utan så gott som i hela landet.

Jag har vid behandlingen i första kammaren av detta ärende låtit undfalla mig det yttrandet, att vid sidan av de stora reella intressena fanns det hos departementschefen också ett litet — för all del mycket litet — psykologisk intresse, och jag vidhåller det. När vi i ecklesiastikdepartementet hade propositionen klar, sade jag till ett par av tjänstemännen där, att det skulle bli rätt

intressant att se, hur riksdagen komme att reagera. Ty det är klart, att när det ligger ett stort omorganisationsförslag på departementschefens bord och han har att söka bemästra det, då måste det vara av ett visst intresse för honom, hur riksdagen i en delfråga som denna reagerar, om den gör det målmedvetet, eller om det mera sker i blindo.

Som det framgår av propositionen, har min egen syn på denna fråga något förskjutits sedan år 1920. Jag tyckte, att frågan var mycket enklare och lättare då. Det var bara att konstatera behovet och sedan gå på i de gamla hjulspåren. Men sedan dess har frågan blivit en annan. Den har ringats in, så att säga, av nya och rätt så viktiga intressen. Jag måste därför fråga mig, om man nu, när det gällde att lägga fram förslaget om ett nytt gymnasium här i Stockholm, skulle kunna tänka sig, att man skulle kunna se bort från dessa nya intressen — om det verkligen vore rimligt, att departementschefen endast tänkte på de pojkar, som gå i Kungsholmens realskolas femte klass. Och jag sade mig utan längre funderande, att något sådant inte vore rimligt. Jag har i propositionen sökt lägga fram, hur jag nu ser på saken. Jag tror, att Stockholm fortfarande behöver ett nytt gymnasium, men jag tror, att detta gymnasium måste tillfredsställa flera kategorier än förr. Vi ha först femteklassisterna, vi ha vidare dem, som gå ut från realskolornas och den kommunala mellanskolans sista klasser, och vi ha flickorna. Alla äro de barn av samma stad, och de kunna, tyckes det mig, ha ungefär samma rätt till en gymnasialutbildning. Men när alla dessa grupper komma från olika skolformer, är det inte möjligt att pressa in dem allesamman i en och samma organisation. Femteklassisterna behöva ett slags gymnasium, sjätteklassisterna ett annat och flickorna låta väl fördela sig på olika former. Jag har därför föreslagit ett fyraårigt gymnasium med två linjer och ett treårigt med två linjer, såväl latin- som reallinje, och jag har placerat dem båda under samma tak. Och för att nu inte flickorna antingen alldeles skola fylla hela gymnasiet eller också inte få en enda plats, har jag föreslagit ett visst begränsat antal platser för dem, och menar det, att skolöverstyrelsen sedan har lättast att placera dem i de olika klasserna.

När man nu läser statsutskottets utlåtande, får man lätt den föreställningen, att den utgångspunkt, som departementschefen tagit, inte skulle vara riktig. Statsutskottet säger: »Med det utvecklade skolväsen och därmed förbundna möjligheter till olika metoder och former för ungdomens undervisning, varöver huvudstaden i närvarande stund förfogar, har utskottet icke kunnat finna, att nämnda krav bottna i något otvivelaktigt och trängande behov. Efter vad för utskottet blivit upplyst, är utrymmet å gymnasierna i Stockholm sådant, att det svarar mot tillströmningen, och endast ett ytterst obetydligt antal inträdesökande har av brist på plats måst avvisas.» Den första punkten, jag läste upp, synes mig vara lika oriktig till sitt innehåll som den är det till formen, och vad den andra punkten beträffar, så måste den bero på, att man fått felaktiga upplysningar. Det säges där, att utrymmet svarar mot tillströmningen. Jag har låtit undersöka, hur det förhållit sig med lärjungarna i de stockholmska gymnasiernas första ring och för övrigt i gymnasierna i sin helhet under de sista fem åren. Om jag undantar nya elementarskolan, som ju har sina speciella förhållanden, därför att den arbetar med försökslinjer, så har det visat sig att trängseln överallt inom första ringen varit sådan, att man måst lämna tillstånd att taga in övertaliga lärjungar. Om vi exempelvis taga ut ett sådant läroverk som högre realläroverket på Norrmalm, som jag nämner, därför att jag har en siffra i annat sammanhang från samma läroverk, så ha siffrorna där under de senaste fem åren varit: 1921 — 95, 1922 — 97, 1923 — 96, 1924 — 97, 1925 — 97. Då det här gäller tre parallellklasser, och det högsta antalet bör vara trettio i varje, så finna kammarens ledamöter, att ett över-

*Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

tal av lärjungar där placerats, som naturligtvis inte varit utan betydelse för undervisningen.

Vad så det andra påståendet beträffar, att det är ett ytterst litet antal, som måst avvisas, så är det närmast så, att de olika läroverken inte föra statistik i det avseendet. Men det läroverk, som jag nyss angav har en sådan statistik, och den visar, att det år 1921 avvisades 17 till första ringen år 1922 13, 1923 21, 1924 44 och 1925 11. Jag måste säga att dessa siffror inte mycket svara mot ordalagen i utskottets utlåtande. Nej här i Stockholm är det verkligen inte bra ställt. Hösten i fjol, när det i Stockholms statsgymnasier fanns 1,560 pojkar fanns det inte mindre än 374 i privatgymnasierna. Det är säkerligen många olika skäl, som göra att föräldrar skicka sina barn till privatgymnasier, men jag tror, att det stora skälet är, att det inte finnes plats i statsgymnasierna. Det är säkerligen också möjligt, att man länge och väl kan diskutera om vad som kan vara orsaken till, att det är så illa ställt, som det är. Men det är verkligen överraskande att höra, att statsutskottet är av den meningen, att det är bra här i Stockholm, som det är.

Emellertid tror jag väl ändå, att det inte är dessa skäl, som ha föllt frågan om Kungsholmens gymnasium. Att det verkligen råder här i statsgymnasierna en oerhörd trängsel, det är en sak, som är både känd och omvittnad. Det är väl i stället så, att det är de principiella betänkligheterna, som föllt utslaget. Och dessa principiella betänkligheter löpa längs två linjer. Den ena gäller det treåriga gymnasiet, och den andra gäller flickorna. I fråga om det treåriga gymnasiet resonerar man ungefär så här: Vi stå inför en omorganisation av hela vårt skolväsende. Åsikterna om hur det en gång skall ordnas med detta skolväsende, gå rätt så starkt isär, och en av tvistepunkterna är just denna om det treåriga och det fyraåriga gymnasiet. Ingen vet väl egentligen, hur det en gång kommer att utfalla. Men är det då rimligt, att man redan nu skall fatta ett beslut om ett treårigt gymnasium och på det sättet föregripa det slutliga ståndpunktstagandet? Det är rätt likgiltigt, menar man, att departementschefen för sin del har sagt, att han inte vill ha ett principiellt ståndpunktstagande. Det kommer i alla fall att bli ett faktum och man kommer säkerligen i framtiden att åberopa det.

Till detta vill jag först säga, att vi redan ha treåriga gymnasier i vårt land. Vi ha inte mindre än elva stycken — av alla typer för övrigt, både goss- och flickgymnasier och samgymnasier. Det är således inte någon alldeles oprövad sak det här gäller. Men det betyder naturligtvis mindre. Vad som däremot betyder mera då det gäller att taga ståndpunkt i ärendet, det är, att man nästan skulle kunna säga, att striden på denna punkt är så gott som avblåst — jag menar inte som pedagogisk diskussionsfråga, utan som praktisk skolpolitik under den närmaste tiden. De sakkunniga, som nu sist suttit i ecklesiastikdepartementet för att ytterligare bereda och reda ut dessa problem, ha för sin del kommit till det resultat, att det fyraåriga gymnasiet har sina bestämda fördelar och att det treåriga gymnasiet i sin tur har sina, att det förras fördelar ligga mera på det pedagogiska och det senares mera på det organisatoriska och det praktiska området. Och när de så komma fram till sin slutsats, så säga de att »ur här anförda synpunkter synas alltså starka skäl tala för, att gymnasiet organiseras dels såsom fyraårigt och dels såsom treårigt». Men det är klart, att i och med detta glider spørsmålet över från det principiella planet till det praktiska. Det blir således inte längre fråga om, att här måste vi taga antingen det ena eller det andra, utan det blir i stället så, att man säger, att det är klokt i detta fall att taga det ena slaget, därför att det passar bäst här, och i ett annat fall taga det andra slaget, därför att det passar bäst där.

Nå men flickorna då? Kan man släppa in dem på statsgymnasierna på det sätt, som departementschefen här föreslår, utan att taga någon principiell stånd-

punkt? På det kan jag bara svara, att vi i år inte taga mera principiell ståndpunkt till frågan än vi togo år 1923. Då bestämde vi oss ju för att flickorna skulle få komma in i statsgymnasierna, em det fanns plats för dem, om det fanns konstanta och inte alltför begränsade platser. I grund och botten är det väl så, att vi alla äro överens om att flickornas undervisning förr eller senare skall övertagas av staten i samma utsträckning som pojkarnas, och när riksdagen år 1923 fattade sitt beslut, motiverade den ju detta med att här fanns ett rättfärdighetskrav, som vi i längden inte kunde skjuta undan. Vad som då beslöts var ett provisorium, och hur har nu detta provisorium verkat? Jo, det är inte alls så som kanske många tänka sig, att man här och där vid något statsgymnasium träffar på en eller annan flicka, som liksom kommit vilse. Nej, i fjol höst hade vi inte mindre än 318 flickor i 17 statsläroverk — mellan 6 och 17 på 11 gymnasier och mellan 26 och 33 på 6 gymnasier. Men här i Stockholm, där man har 5 statsgymnasier, fanns inte någon enda flicka. Det förslag, som nu här föreligger, innebär strängt taget inte annat än att man sökt placera 1923 års provisorium på de stockholmska förhållandena. Det finns här 5 gymnasier, som jag nyss sade, utan att det finns någon flicka där. När vi nu skulle gå att upprätta ett sjätte, var det då rimligt, frågade jag mig, att låtsas som om det inte funnes några flickor i Stockholm. Men om detta inte var rimligt, då måste man tillgripa den åtgärden att reservera platser åt dem, ty annars skulle de ändå inte komma med. Det gick visserligen hösten i fjol inte mindre än 374 pojkar i privatgymnasierna här, och de skulle väl stå närmast till, men samma höst gingo också 617 stockholmsflickor i privatgymnasierna, och det föreföll mig därför, som om det vore rätt att de åtminstone borde få vara med i kön.

Utskottet sammanfattar slutligen sina betänkligheter på följande sätt: »Principiellt anser utskottet det också betänkligt att genom lokala och partiella ändringar i gällande läroverksorganisation vidtaga anordningar, vilka kunna tänkas föregripa ett förutsättningslöst bedömande av frågan om en ändrad skolorganisation, varom efter upprepade utredningar förslag föreligger och som Kungl. Maj:t ej lärer underlåta att, när så befinnes lämpligt, underställa riksdagens prövning.»

Jag undrar, hur utskottet har tänkt sig en ny skolorganisation — om utskottets ledamöter varit inne på den tanken under ärendets behandling? Jag undrar, hur man har tänkt sig, att det nya och gamla skall förhålla sig till vart annat? Om utskottet menar, att vi skola lägga en ny stor schablon på hela vårt skolväsende, så tror jag, att en sådan tanke är orimlig. Menar utskottet, att man skall bygga alldeles nytt från grunden och låta det gamla liksom klara sig självt, så menar jag, att detta också är orimligt. Jag kan nämligen inte tänka mig, att en departementschef kommer att behandla spörsmålet på det sättet, att han låter utarbeta ett stort skolförslag — i detalj utformat — och bjuder riksdagen det. Ty det skulle bara behövas, att riksdagen bröt sönder det på någon viss central punkt, så skulle hela det stora organisationsförslaget inte bli någonting annat än en enda stor skrothög. Nej, det kommer väl att gå till så, att man lägger fram vissa stora principiella organisationslinjer och låter det nya växa ut efter dessa, att man på samma gång arbetar med det som finnes och söker anpassa det successivt efter det nya. Man kommer således en längre tid framåt att arbeta med parallellformer, övergångsformer och nödfallsformer.

Om vi nu flytta över detta på frågan om Kungsholmens gymnasium, vad betyder det då? Jo, det betyder, att man har att undersöka, och jag menar, att statsutskottet mycket väl kunde ha gjort en sådan undersökning, om de anordningar, som här föreslagits, äro av den beskaffenhet, att de under den närmaste framtiden komma att spela en roll, även om vi under densamma närmaste fram-

*Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

tiden gå till en omorganisation av skolväsendet. Med andra ord: Komma vi under den närmaste framtiden att här i Stockholm behöva ett 3-årigt gymnasium? På den frågan svarar jag, att säkerligen göra vi det. Vi ha i Stockholm en kommunal mellanskola, som i fjol höst räknade 858 elever, 255 pojkar och 603 flickor. Den skolan försvinner inte, även om man går till en omorganisation, och de elever, som gå ut därifrån, behöva ett 3-årigt gymnasium. Det sparar dem tid och pengar. Man säger, att det där är en kommunal angelägenhet. Har kommunen upprättat en kommunal mellanskola, som kräver ett gymnasium, så får kommunen också upprätta detta gymnasium. Men jag tror, att sådant inte löser frågan. Kommunen har måst starta mellanskolan, därför att staten har försummat sin plikt i fråga om realskolan. Jag såg i en tidning, att trängseln vid stockholmsläroverken skulle bero därpå att arbetarklassen nått en högre standard och nu skickar sina barn dit. Det stämmer inte med det resultat, en undersökning givit, eller att arbetarbarnen i läroverken under de 2 sista åren sjunkit från 15 % till 14.4 %. Nej, arbetarklassens barn samlas i den kommunala mellanskolan, och det sker dem egentligen en dubbel orättvisa. De kunna inte komma in i realskolan därför att trängseln är så stor, och de kunna inte komma in på gymnasium därför att de inte gått igenom realskolan.

Men kommer det att finnas ett samgymnasium? Jag svarar också på den frågan, att säkerligen kommer det så att göra. Även om man i Stockholm skulle bestämma sig för särgymnasier, då det väl är lättare att göra det här än på några andra ställen, är det nog tämligen säkert, att samgymnasiet kommer att höra till de anordningar, som bliva nödvändiga, när det nya och gamla skall samarbetas.

Om jag skulle sammanfatta vad jag nu sagt, skulle det bliva, att Kungsholmens gymnasiefråga, sådan som den lagts i Kungl. Maj:ts proposition, inte för med sig några principiella farligheter. Det är egentligen ingenting annat än vissa praktiska anordningar, som man vidtagit, därför att dagen, som nu är, kräver dessa anordningar, och som man kan taga därför att de även för framtiden komma att vara med, hur man än ordnar skolväsendet i sin helhet. Jag tror därför, att frågan kommer igen, men det är klart, att ett uppskov lägger hinder i vägen för en del ungdomar, som i grund och botten intet annat åstunda än att komma sig litet längre fram här i världen.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag skall be att i all vördsamhet få en smula korrigeras — om icke det ordet låter för illa — ett uttalande av herr statsrådet, då han sade, att det avgörande för statsutskottet varit principiella betänkligheter. Såvitt jag kunnat fatta statsutskottets ståndpunkt och den motivering, som framlagts, har det avgörande skälet för statsutskottets ståndpunkt icke varit principiella betänkligheter mot ett 3-årigt gymnasium eller mot flickornas inträde på statsgymnasierna, utan det avgörande har varit, att statsutskottet med anledning av uppgifter, som det fått sig tillhandahållna, icke kunnat finna annat än att verkligen något behov icke varit klart ådagalagt av ett nytt gymnasium i Stockholm. De siffror, som statsutskottet från ganska auktoritativt håll fått sig förelagda med avseende å behovet i detta fall, ge vid handen följande. Avvisade från inträde i första ringen i gymnasium i Stockholm voro under de fem sista åren, under det första året av de fem 2, under det andra året 0, under det tredje året 5, under det fjärde året 4 och under det femte året 3 elever. Dessa siffror har utskottet fått sig förelagda av en person, som jag icke vill nämna, men som är fackman på området. Nu kommer herr statsrådet med andra siffror från ett läroverk, som — om jag icke upptecknade dem fel — voro för motsvarande år 17, 13, 21, 4 och 11. Man kan ju tycka, att det är märkvärdigt, att alla skolor *tillsammans* ha de siffror jag nämnde, när *ett* enda läroverk kan uppvisa de högre siffror,

som herr statsrådet nämnde. Men det torde kunna förklaras med att till ett enda läroverk har sökts inträde av så många, att man måst avvisa 17, 13, 21, 4 och 11, men att de sedan ha sökt in i andra skolor, där det icke varit så upptaget, och så småningom har det jämkats in så att slutsumman blivit 2, 0, 5, 4 och 3. Detta verkade så avgörande för statsutskottets ståndpunkt, och utskottet kunde icke finna annat än att det var en kraftig bevisföring, som framlagts.

*Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Vad som kommit till ytterligare för att motivera statsutskottets ståndpunkt är, att nativiteten i Stockholm i mycket hög grad sjunker: från 8,000 till 5,000 under loppet av en följd av år. Man kan tänka sig, att behovet blir i stadigt sjunkande, trots att det kommer inflyttande från andra orter till Stockholm, och det inger vissa betänkligheter mot att upprätta nya skolor.

Med avseende å principerna erkänner jag, att jag är mycket betänksam på grund av de erfarenheter jag haft angående 3-årigt gymnasium. Jag kan dock säga, att jag fullt instämmer med herr statsrådet däri att den väg, som han anvisade med en successiv utveckling i olika riktningar, är den riktiga. Om det föreliggande förslaget enbart vore att betrakta som ett försök, skulle jag kanske icke heller i och för sig ha några principiella invändningar att rikta mot saken. Men det är verkligen just behovssynpunkten, som för mig och, jag vågar säga det, även för statsutskottet har varit den avgörande.

Saken är ju också den, att det naturligtvis finns en massa flickor, som på detta sätt skulle få liksom en avledning för sin studieiver, men det är väl ändå rätt svårt att för Stockholms vidkommande slå in på den vägen. Ty konsekvensen, mina herrar, blir naturligtvis den, att man åtminstone från de större städerna i landet kommer att begära att få speciellt för flickor avsedda gymnasier. Det är vanskligt att här slå in på den bogen. Och samma sak gäller den kommunala mellanskolan. Realskoleexamen infördes ju på sin tid särskilt med tanke på att man liksom skulle avlasta från studentexamen detta otal av studenter, som komma till. Nu skulle man i stället slå in på en rakt motsatt linje. Man vill nu, att dessa kommunala mellanskolor skola leda fram till studentexamen. Det är klart, att om man nu i Stockholm inrättar gymnasielinjer, enkom avpassade för den kommunala mellanskolan, kommer man på olika orter runt om i landet att med osviktig konsekvens fordra, att de också skola få gymnasielinjer, avpassade för de kommunala mellanskolorna, och därmed äro alla dammar borta, som skulle hindra detta oerhörda tillöpp till studentexamen.

Vi ha ju under riksdagens lopp sett, hur riksdagen jämt och ständigt har stannat inför denna svårighet, denna överhopning av elever i studentexamen. Vi ha sett, hur man har måst hindra studenternas tillöpp till folkskoleläraryrket. Den saken beslutades för icke så länge sedan. Vi ha också sett, hur man till och med söker sätta stopp för tillströmningen till läraryrket. Vid Tekniska högskolan är det synnerligen stränga villkor för att komma in. För att komma in i tandläkarinstitutet läser man på laudatur i kristendom, och på samma sätt undan för undan. På sistone ha vi sett, hur stora massor strömma till universiteten, där det också har uppstått en stark reaktion, och man frågar där, var man skall göra av alla dessa tillströmmande studenter, som icke veta, vart de skola taga vägen. Jag menar, att detta är svårigheter, som man ändå bör beakta, innan man öppnar nya och åter nya vägar, på vilka man kan komma fram till studentexamen.

Nu kan jag icke heller neka till, att när man ändå icke i större utsträckning än vad som hittills har skett har kunnat konstatera ett behov här i Stockholm, innebär det en viss orättvisa mot landsorten, om man i Stockholm skulle inrätta ett nytt gymnasium, under det att det på många ställen i landsorten faktiskt är så, att det finns stora städer, som icke ha något gymnasium alls. Man måste finna, att det häruti ligger en viss orättvisa mot landsorten. Trots de

Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

vägande skäl, som herr statsrådet har anfört, skulle man väl ändå kunna tänka sig, att Stockholm skulle kunna taga detta som en kommunal angelägenhet, om man där verkligen finner behov föreligga av detta gymnasium.

Det är av dessa skäl, herr talman, som jag för min del ber att få tillstyrka utskottets framställning.

Herr Jonsson: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har jag låtit anteckna en blank reservation. Det beror icke på att jag under överläggningarna har kommit till ett annat resultat än utskottsmajoriteten, utan det beror därpå, att jag icke kan dela de synpunkter, som framföras i motiveringen till avslagsyrkandet. Jag kan icke gilla den avvisande hållning, som utskottet ådagalägger gentemot det treåriga gymnasiet, utan anser tvärtom, att det nog skulle vara mycket önskvärt, att man finge göra ett försök med ett sådant gymnasium för elever från den kommunala mellanskolan. Jag vill icke heller bestrida det påståendet, att det här i Stockholm finns ett ganska starkt behov av ett nytt gymnasium. Mina skäl äro sålunda i viss mån andra än de, som utskottet anför.

Jag erinrar mig livligt, hur under årens lopp en rad ganska stora kommuner ha begärt av statsmakterna att få ett gymnasium på den statens realskola, som respektive kommuner redan ha. Det måste sägas, att ett mycket starkt behov föreligger av att få ett gymnasium i flera av dessa kommuner, ett minst lika starkt behov som för Kungsholmens del, men framställningarna ha likväl allesammans gång efter annan blivit avvisade, och man har förklarat, att dessa kommuner få vänta, till dess statsmakterna blivit färdiga med att lösa skolreformen. Man vill icke föregripa denna lösning, det har varit det väsentliga skälet för avslagen. Man har sagt dem, att vilja de ha ett gymnasium, få de vara så hyggliga och betala det själva. Många ganska fattiga kommuner, kommuner som befunnit sig i en relativt sämre ställning än Stockholms stad, ha också under många år fått bära den tunga bördan av ett kommunalt gymnasium. Senast i fredagens konselj avvisades, om jag icke har läst fel i tidningarna, framställningar från städerna Eskilstuna, Södertälje och Lidingö om att få statsgymnasier.

Det är dessa skäl, som ha gjort, att jag tycker, att behöver Stockholm ett nytt gymnasium, vilket jag som sagt icke vill bestrida, har Stockholms stad möjligheter att själv under några år bestrida kostnaderna, till dess att vi ha fått behandla och eventuellt lösa hela den stora frågan om en omorganisation av våra läroverk. Jag anser, att Stockholm behöver icke befinna sig i någon slags ställning av mera gynnad nation i förhållande till staten än vad övriga kommuner i landet få göra.

Dessutom skulle jag till sist vilja säga, att man skulle måhända ha kunnat vara *något* mera välvillig gentemot anspråken från Stockholm, därest den opinion, som från stockholmarnas sida manifesterats, varit något annorlunda beskaffad än den varit. Man ser här, hur de skilda intressena slåss mot varandra, och hur de, som äro intresserade av ett gymnasium, byggt på Kungsholms realskola, icke ha ett spår till intresse för ett gymnasium för alla de elever, som komma från den kommunala mellanskolan. Jag tror följaktligen, att man från riksdagens sida kan hänvisa stockholmarna till att först söka disciplinera sin egen opinion i frågan, innan de komma och begära understöd av staten.

Det är på dessa skäl, herr talman, som jag har velat yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman! Jag har antecknat en blank reservation, och den innebär för mitt vidkommande, att jag visserligen anser mig kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag, för vilket jag har röstat i utskottet, men att jag icke

är så värst tilltalad av det hela. Efter min uppfattning föreligger det ett starkt behov av gymnasieutbildning för lärjungarna vid den kommunala mellanskolan i Stockholm och för flickorna. Jag måste också ge min fulla anslutning till det resonemang, som herr statsrådet för, så länge han är inne på den delen av sitt yttrande i statsrådsprotokollet.

Det kan icke hjälpas, att hela herr Lindskogs resonemang, som han försökte besticka kammaren med, om att det skulle bli ökad tillströmning till studentbanan därigenom, att man inrättar gymnasielinjer för den kommunala mellanskolans barn, lider av att herr Lindskog bygger på det antagandet, att spärren till studentexamen skall sättas gentemot de fattigas barn. Han vill alltså vara med om att spärra, så snart det är fråga om att släppa in barnen ur arbetarklassen, ty det är den övervägande delen av de barn, som gå i den kommunala mellanskolan. Då kommer man fram med hela detta resonemang om att spärra tillloppet till studentexamen. Så snart det gäller en åtgärd, varigenom de fattiga klasserna skulle få tillträde till högre skolor, rider herr Lindskog och hela hans garde fram på den linjen, att det är för mycket studenter, och att man därför måste sätta stopp för arbetarbarnen. Det är detta cyniska resonemang, fastän det här kläddes i hyggliga och städade ord, som jag icke kan ansluta mig till, ty jag har måst reagera mot den sociala syn på vårt undervisningsväsende, som ligger förborgat i detta.

Jag skulle för min del gärna sett, att jag kunnat vara med om att biträda ett beslut från riksdagens sida, som hade öppnat möjlighet för den kommunala mellanskolans lärjungar och för flickorna här i Stockholm att få taga studentexamen. De kunna ju icke komma dit utan att betala dyrbara och jag skulle nästan kunna säga för många mindre bemedlade föräldrar ruinerande terminsavgifter. Hade jag följaktligen haft någon möjlighet att få fram den linjen, att Kungsholmens gymnasiefråga löstes genom inrättandet av en treårig linje för flickorna och för de kommunala mellanskolornas barn, hade det varit den lösning, som för mig syntts vara den riktigaste och mest rättfärdiga. Emellertid vill jag gärna erkänna, att såsom läget i skolfrågan är, finns det vissa opportunitetsskäl för Kungl. Maj:ts förslag, och jag skall i voteringen här i dag jämväl rösta för detta förslag, trots att jag icke känner mig övertygad om att behovet av de två fyraåriga gymnasielinjerna är fullt så stort.

Jag skall icke yttra mig om herr Jonssons nyss hållna anförande. Annars förstår jag mycket väl, att om man spelar på de strängar, han gjorde, vinner man anslutning. Jag skall dock gärna erkänna, att det finns en icke ringa grund för den bitterhet, som lyste fram från Eskilstuna, en stad, som har utvecklats så fort och som icke fått sin läroverksfråga löst; men det pekar ju på hur ohållbar hela vår nuvarande skolorganisation har blivit. All utveckling stoppas, intill dess man har kunnat komma överens om efter vilka grunder man skall lösa skolfrågan. Här blir nu varken det ena eller det andra gjort, ty intill dess en lösning erhålles, finns det vissa skäl att stoppa, så att man skall kunna få en tidsenlig organisation av det hela. Då jag är övertygad om att utskottet skall segra här liksom det gjort i första kammaren, hoppas jag, att de, som ha ansvaret för den fortsatta utvecklingen på detta område, måtte göra den ohållbara situation, som håller på att inträda och delvis redan har inträtt, så kort som möjlig.

Som sagt, herr talman, då här ett yrkande skall göras om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, tillåter jag mig att göra det. Det innebär alltså icke yrkande om bifall till reservationen.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag skall blott be att med ett par ord få protestera emot den, jag skulle vilja säga, demagogiska förenkling, som herr

*Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

Rydén i sitt yttrande gav av förhållandet mellan den kommunala mellanskolan och realskolan. Han kallade den kommunala mellanskolans barn för de fattiga barnen och i motsats mot dem ställde han tydligen realskolans barn som rikemans barn. Jag tror, att var och en, som går in i en av våra realskolor och tittar på eleverna där, skall ge mig rätt däruti, att en mycket stor procent, enligt verkställda beräkningar på många håll en överväldigande procent av barnen, ingalunda tillhöra de så kallade välmående klasserna utan verkligen tillhöra arbetarklassen eller de mindre bemedlade klasserna. Saken är helt enkelt den, att de ha gått in den vägen för att komma upp till studentexamen. Jag har i mitt anförande blott och bart tillåtit mig påpeka de mycket allvarliga konsekvenser, som skulle kunna följa därav, att vi principiellt ginge in på den linjen, att de kommunala mellanskolornas barn hade lika rätt att fordra, att för deras vidkommande skulle upprättas gymnasier, för att de också skulle komma fram till studentexamen.

Jag menar blott och bart det, att det naturligtvis kan bli mycket vanskligt, om det upprättas kommunala mellanskolor var som helst i landet utan riksdagens hörande, som sedan, när de fått tillräckligt många elever, kräva att också få ett gymnasium. Man kommer att säga, att det har man fått på Kungsholmen, och varför skola icke också vi ha denna rättighet, när den sålunda nu är erkänd i princip.

Jag har icke alls velat förneka fattig mans barn rätten att gå den väg, som leder fram till studentexamen. Jag vill säga, att så förfärligt svårt är det dock icke, om det är begåvade elever. All erfarenhet har ju visat, att det icke alls är så oöverkomligt utan snarare tvärtom för dem att komma från den kommunala mellanskolan över till andra ringen i gymnasium. Herr Rydén har själv i avdelningen anført exempel på detta, och var och en vet ju, att så är fallet. Således gäller det icke alls här att stänga vägen för begåvade fattiga barn. De ha förvisso ändå möjlighet att från kommunala mellanskolan komma över till gymnasiet.

Herr Rydén: Herr talman! Det är den stora skillnaden mellan herr Lindskogs och min grundsyn på hela detta problem, då han säger, att barnen från den kommunala mellanskolan icke ha någon rätt att kunna från denna skola komma in i ett gymnasium, medan däremot realskolans barn ha en sådan rätt. Det är detta, som jag icke kan godkänna. Herr Lindskog kan prata så mycket han vill, men han kommer icke från det faktum, att om man skulle göra en jämförelse mellan lärjungarna vid ett allmänt läroverk och vid en kommunal mellanskola i Stockholm, skulle man finna, att det vore en oerhörd skillnad. Jag tror, att man knappast i den kommunala mellanskolan kan söka upp ett enda barn ifrån vad man kallar den egentliga överklassen och icke heller något barn ifrån den bättre situerade medelklassen, utan de äro arbetarbarn hela raden eller lägre tjänstemäns barn, som gå den vägen genom folkskolan och den kommunala mellanskolan. Då menar jag, att det måste vara en rätt även för dessa samhällsklassers barn, att staten lägger till rätta ett skolväsende för dem, så att de utan tidsutdräkt och utan tentamina kunna komma in på gymnasiet. Men huru är det nu? Jo, ett barn ifrån ett allmänt läroverk, som gått igenom realskolan, kan med godkända betyg utan vidare komma in i gymnasiet första ring. Är det åter ett barn från den kommunala mellanskolans tredje klass till exempel, skall detta barn behöva tentera i alla ämnen för att kunna komma in i första ringen, och går barnet i kommunala mellanskolans fjärde klass, då skall det på sommaren läsa och tentera i de ämnen, som lästs i första ringen för att komma in i andra ringen. Det är ett orättfärdigt system efter mitt rättsmedvetande i varje fall, att man skall

liksom precis lägga till rätta allt för den ena samhällsklassen, medan man försöker däremot för den andra resa alla möjliga praktiska hinder.

Detta hör emellertid till den stora skoldebatten, som jag icke har önskat rulla upp i dag, ifall icke herr Lindskog kommit med sin efter min uppfattning ganska obarnhäftiga syn på fattigmans barns rätt och möjlighet att gå igenom även den högre skolan. Jag skall icke förlänga denna debatt, då jag ser att herr talmannen och kammarens ledamöter önska ett slut på densamma. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

*Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Herr Holmdahl: Herr talman, mina damer och herrar! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjorde i sitt anförande gällande, att det varit principiella betänkligheter, som fällt Kungl. Maj:ts förslag i utskottet, och att dessa principiella betänkligheter rörde sig om två frågor, nämligen dels om det treåriga gymnasiet och dels om flickornas inträde i gymnasiet.

Jag har begärt ordet endast för att få säga några ord rörande den sista av dessa båda punkter.

I likhet med herr statsrådet anser jag nämligen, att man rörande det treåriga gymnasiet icke kan med fog göra gällande några principiella betänkligheter mot den kungl. propositionens innehåll i denna del. Jag kan instämma i vad herr ecklesiastikministern yttrade i den punkten. Här är och blir med all säkerhet fråga icke om ett »antingen — eller» utan om ett »både — och», när det gäller den svenska skolorganisationen, huru denna än kommer att utvecklas. Däremot måste jag säga rörande den andra av de utav herr statsrådet berörda frågorna, nämligen den om flickornas intagande i gymnasiet, att det här tyckes kvarstå en viss principiell oklarhet och att jag på denna punkt mycket väl förstår utskottets principiella betänkligheter mot Kungl. Maj:ts förslag. Jag kan nämligen icke inse annat än att man uti Kungl. Maj:ts proposition intager en annan ståndpunkt i denna fråga, än den som intogs 1923. Det var ju så, att år 1923 bestämde myndigheterna sig för att flickor skulle få tillträde till våra gymnasier i den mån, som det fanns utrymme, men här går Kungl. Maj:t ett steg längre och föreslår, att staten skall upprätta ett gymnasium i en omfattning, beräknad med hänsyn därtill att flickor skola a priori ha ett visst antal platser i gymnasiet. Jag får säga, att alldeles oavsett att man delar den tanke, som herr statsrådet har och som med stor enstämmighet kom fram i yttrandena över skolkommissionens förslag, alldeles oavsett att man delar den synpunkten, att det principiellt är alldeles riktigt, att det nu sker en omläggning på detta område i den riktningen, att staten övertager en större del av kostnaderna för flickornas undervisning än den hittills gjort, alldeles oavsett om man delar denna av herr statsrådet framhållna tanke så menar jag, att man kan göra gällande, att, innan man går in för att staten bygger gymnasielinjer direkt för flickor, man gärna vill se en plan över huru Kungl. Maj:t tänkt sig anordningen och konsekvenserna av detta i stort sett.

Jag lyssnade med stort intresse till den del av herr statsrådets anförande, i vilket herr statsrådet framlade sin tanke om huru Kungl. Maj:t måste gå fram, då det gäller att realisera reformplanerna på skolans område. Då yttrade herr statsrådet, att han icke menade, att man kunde komma fram med ett schablonmässigt utfört reformförslag rörande hela skolväsendet — detta vore icke möjligt — utan att man finge i stället lägga fram vissa stora principiella organisationslinjer och sedan se till att utvecklingen växte fram efter dessa linjer. Det var med glädje och tillfredsställelse, som jag hörde dessa uttalanden från statsrådsbanken, därför att de stå i så skarp kontrast mot de linjer för utvecklingen på detta område, som man för en del år sedan just från det partis sida, som herr statsrådet tillhör, med så stort eftertryck gjorde gällande.

Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

De betänkligheter, som jag anser fortfarande kvarstå, och som man kan hysa mot Kungl. Maj:ts förslag, ligga däri att, när det gäller flickornas tillträde till gymnasiet, går Kungl. Maj:t fram utan att, om jag får använda herr statsrådets eget uttryck, den stora organisationslinjen här föreligger ens skisserad. Det är nämligen, mina damer och herrar, ett ytterligt omfattande problem, om staten helt skall gå in för flickornas skolundervisning och deras högre undervisning på samma sätt som när det gäller gossarnas. Man må aldrig så mycket erkänna det rättmätiga i denna tanke, så kan man dock icke se bort ifrån frågans stora statsfinansiella betydelse och att, när man skall gå att realisera detta, hänger det utomordentligt mycket på det sätt denna tanke kommer att förverkligas. Här kommer det upp en hel del problem. Ett och annat har redan berörts i debatten. Jag vill blott peka på fördelningen av omkostnaderna för skolväsendet mellan kommunen och staten och huru detta skall ordnas i denna nya utvidgning av statens och det allmännas skolverksamhet.

Ja, herr talman, jag skall nu icke ytterligare förlänga debatten. Jag har i sakens intresse för min del velat säga, att oaktat jag i mycket kunde instämma i vad herr statsrådet sade, har jag dock icke kunnat finna, att de principiella betänkligheterna äro undanröjda just på den punkten, som jag här berört. Jag vill understryka, att just enligt den princip, som herr statsrådet framlade för en successiv skolreform, utgick han dock ifrån att de stora organisationslinjerna borde uppdragas och sedan skulle utvecklingen, såsom herr statsrådet nämnde, växa ut efter dessa linjer. Jag kan icke finna annat än att just den stora principiella linjen rörande problemet om statens och det allmännas bekostande av flickornas högre undervisning icke har blivit dragen; och under sådana förhållanden kan jag icke förstå annat än att det kvarstår betänkligheter mot den väg, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Med dessa ord har jag, herr talman, endast velat klargöra min ställning med hänsyn till frågans principiella innebörd, förutsättningen för dess lösande, och jag har icke något yrkande att göra.

Herr Weijne: Herr talman! Med anledning av det replikskifte, som här ägt rum mellan herrar Rydén och Lindskog, skall jag be att få erinra om den utredning, som på sin tid verkställdes av byråchefen Göransson i skolöverstyrelsen angående elevernas i läroverken hemförhållanden. Den utredningen visade, att i de städer, där man hade både kommunal mellanskola och allmänt läroverk, är det en väsentlig skillnad på föräldrarnas förhållanden, nämligen på det sättet att arbetarebarnen äro i långt högre grad företrädda i den kommunala mellanskolan än vid de allmänna läroverken.

Jag ville erinra om den utredningen, men jag vill vidare säga, att när det gäller att strypa tilloppet till studentexamen — en sak, som vi äro överens om — är det väl ändå på det sättet, att man bör försöka hämma tilloppet genom att lägga helt andra synpunkter på saken än föräldrarnas ställning i samhället. Det skrevs i höstas en artikel i en huvudstadstidning av en professor i nationalökonomi, där han berörde det svåra sociala onda, som man här stod inför. Han framhöll, att man hade två vägar att välja på. Antingen fick man låta de ekonomiska lagarna verka öppet och fritt och låta föräldrarna bära kostnaderna eller också fick man göra på det sättet, att man försökte att med skärpning av fordringarna vinna sovring bland begåvningarna. För mig är valet mellan dessa två vägar ingalunda svårt. Då jag är övertygad om att det är många elever i den kommunala mellanskolan, som ur begåvningssynpunkt befinna sig på en sådan nivå, att det vore önskvärt, att de som studenter finge tillfälle att göra sin insats i samhället — i ännu högre grad önskvärt än för många av dem, som gå vägen genom allmänna läroverken — ber jag herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! Jag vill omedelbart ge ett par ord såsom svar på den tveksamhet i frågan huruvida min framställning skulle vara riktig, som herr Holmdahl lät skymta fram. Han sade, att det måste uppenbarligen vara så, att man nu intager en annan ställning i fråga om flickornas undervisning än vad som skedde år 1923. Det är klart, att man gör det. I annat fall skulle Kungl. Maj:ts inte nu behöva gå fram till riksdagen. Men vad jag sade var, att man inte nu tog en mera principiell ståndpunkt än man gjorde 1923. Det är kanske en fin distinktion, men jag skall be att få förklara den. Vad gällde det år 1923? Jo, då gällde det frågan: skola flickorna få tillträde till statens gymnasier, eller skola de inte få detta tillträde? Riksdagen beslöt då, att de så skulle få, men under vissa förhållanden, d. v. s. om det någonstans i något gymnasium fanns ett konstant utrymme och ett inte alltför begränsat sådant. Vad gäller det nu? Jo, nu gäller det att finna en form för huru de skola kunna komma in på ett statens gymnasium här i Stockholm. Här finns det nämligen inte något konstant utrymme någonstans, där man kan placera flickorna. Det gäller sålunda här, hur man skall kunna ordna det så, att den princip, som riksdagen gick in för år 1923, nämligen att flickorna skulle få lov att komma in på statens gymnasier — att den principen skall kunna tillämpas även här i Stockholm. Det kan inte ske på annat sätt än därigenom att man reserverar platser för dem. Således den stora principfrågan: huruvida flickorna skulle få tillträde till statens gymnasier eller inte — den löstes 1923. Nu gäller det frågan: huru detta skall kunna ordnas i Stockholm, när man inte kan ordna det här på samma sätt som i landsorten.

Att denna sak sedan skulle på något sätt vara annorlunda funtad än frågan om det treåriga gymnasiet, kan jag för min del inte finna. Ty även om vi inte här ha något stort skolprogram med detaljer om huru linjerna skola dragas upp, så ha ju både herr Holmdahl och jag kommit överens om att utvecklingen måste ske successive, och jag menar, att flickorna få väl då också räknas in under detta »successive» — detta som skall avvecklas och utvecklas — eller huru man vill kalla det.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rydén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 96, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit Kungl. Maj:ts i detta ämne avlåtna proposition.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

*Ang. vissa
anslag till de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

§ 12.

Ordet lämnades nu på begäran till

Herr **Röing** som yttrade: Herr talman! Styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp anhåller genom mig att till riksdagens andra kammare få överlämna de parlamentariska resolutioner, som antogs i Washington och Ottawa den 1—13 oktober 1925.

Härefter avlämnade herr Röing en till riksdagen ställd, av tryckt exemplar av ovanberörda resolutioner åtföljd skrivelse av följande lydelse:

Till riksdagen.

I enlighet med bestämmelserna i stadgarna för Interparlamentariska Unionen, att varje nationell grupp av nämnda union skall till vederbörande statsmaktens kännedom bringa de beslut av den interparlamentariska konferensen, som äro av allmänt intresse, får styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp härmed vördsamt överlämna ett exemplar av de vid Tjugutredje interparlamentariska konferensen i Washington och Ottawa den 1—13 oktober 1925 fattade resolutionerna. Styrelsen önskar särskilt fästa uppmärksamheten vid resolutionerna om utvecklingen av den internationella rätten, tullentente, de nationella minoriteternas problem och inskränkningen av rustningarna.

Stockholm den 26 april 1926.

Styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp.

Theodor Adelswärd.

Omförmälda skrivelse och resolutioner lades till handlingarna.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 105, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i beslut i fråga om anslag för statens övertagande av vissa fordringar hos svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen m. m.;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag rörande avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1926—1927 för viss personal inom den civila statsförvaltningen jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omklassificering av postkontoren samt telegrafverkets och statens järnvägars stationer m. m. jämte vissa i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av väckt motion om ersättning åt jägmästaren W. Fellenius för kostnader och utlägg vid uppförande av jägmästarebostad i Dorotea;

nr 48, i anledning av väckta motioner om anslag för tilldelande av pris åt uppfinnare av lantbruksmaskiner;

nr 49, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställningar;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid av avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket jämte en i ämnet väckt motion;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till täckande av kostnader för dyrtidstillägg åt befattningshavare i de till jordbruksdepartementet hörande ämbetsverk och kårer;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fiskerätt m. m. i vissa kronan förbehållna, ovan odlingsgränsen belägna vattenområden i Västerbottens län samt i ärendet väckta motioner; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av i första kammaren väckt motion om förbud mot anordnande utan polismyndighets tillstånd av demonstrationståg m. m. på allmän plats å landsbygden.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Ericson</i> i Boxholm	under 4 dagar fr. o. m. den 4 maj,
» <i>Johanson</i> i Stockholm	» 5 » » » 3 » och
» <i>Carlström</i>	» 7 » » » 4 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.44 e. m.

In fidem
Per Cronvall.